

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Острозька академія»
Інститут міжнародних відносин та національної безпеки
Кафедра міжнародних відносин

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня магістра

на тему:

**«Африканський вектор зовнішньої політики КНР на сучасному
етапі: проблеми та перспективи»**

Виконала студентка 2 курсу, групи ММв-2
спеціальності 291 Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії,
освітньо-професійна програма «Міжнародні відносини»

Романік Софія Вікторівна

Керівник – кандидат історичних наук, старший викладач
Корнійчук Любов Володимирівна

Рецензент – _____

Робота допущена до захисту

(протокол № _____ засідання кафедри міжнародних відносин від
_____ 2025 року)

Завідувач кафедри міжнародних відносин: Тетяна СИДОРУК

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. МІСЦЕ АФРИКАНСЬКОГО ВЕКТОРА В ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ КНР	11
Висновок до розділу 1	19
РОЗДІЛ 2. ЕКОНОМІЧНІ ІНТЕРЕСИ КИТАЮ В АФРИЦІ.....	21
2.1. Інвестиційні проєкти та інфраструктурна співпраця	21
2.2. Проблема «боргової пастки» та її вплив на розвиток регіону	33
Висновок до розділу 2	36
РОЗДІЛ 3. БЕЗПЕКОВИЙ ВИМІР КИТАЙСЬКО-АФРИКАНСЬКОГО СПІВРОБІТНИЦТВА.....	38
Висновок до розділу 3	44
РОЗДІЛ 4. ПОЛІТИЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ПРИСУТНОСТІ КНР В АФРИЦІ.....	46
4.1. Підтримка політичних режимів та авторитарних урядів	46
4.2. Використання «м'якої сили» для просування китайської моделі розвитку. Культурний обмін та роль Інститутів Конфуція	49
4.3. Соціальний вплив: міграція, робоча сила та китайська діаспора	60
Висновок до розділу 4	66
ВИСНОВКИ	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	75

ВСТУП

Актуальність теми зумовлена стрімкою динамікою відносин Китаю та африканських країн, а також тим, що ці зміни мають прямий вплив на економічну безпеку, геополітику та внутрішній розвиток як африканських держав, так і самої КНР. За останні роки торгівля та інвестиції між Китаєм та Африкою досягли рекордних показників. Китай став одним із провідних торговельних партнерів регіону, а ініціативи, на кшталт, «Пояс і шлях» призвели до великої кількості інфраструктурних проєктів, фінансування й контрактів, що змінюють становище місцевих ринків і логістику регіону в цілому. Такі тривалі і глибокі економічні зв'язки породжують як можливості (модернізація інфраструктури, створення робочих місць, новітні технології тощо), так і серйозні виклики (питання боргової пастки та залежності від зовнішнього фінансування й контролю над стратегічними ресурсами).

Геополітична конкуренція теж робить африканський напрямок важливим для розуміння майбутнього світового порядку. Сучасна Африка – це поле для дипломатичних маневрів та геополітичних ігор. Це відкриває важливі наукові питання: які моделі співпраці є найбільш прийнятними для африканських країн і як балансувати між прагненням швидкого розвитку та збереженням суверенітету. Від характеру китайської присутності на континенті багато в чому залежатиме баланс сил у світі, зокрема у питаннях енергетичної безпеки, доступу до рідкоземельних ресурсів, а також у формуванні нових політичних альянсів.

Таким чином, дослідження африканського вектору зовнішньої політики КНР є надзвичайно актуальним, оскільки дозволяє не лише виявити закономірності китайської стратегії на континенті, але й оцінити її вплив на глобальні політичні процеси. Аналіз цієї теми допомагає зрозуміти чи стане співпраця Китаю та Африки новою моделлю партнерства між країнами, що

розвиваються, чи все-таки вона перетвориться на нову форму залежності у світовій системі міжнародних відносин.

4

Стан наукової розробки теми. Дослідження китайсько-африканського співробітництва стає актуальною в науково-політичному дискурсі. Особлива увага приділяється економічним, політичним і соціокультурним аспектам взаємодії, а також застосуванню Китаєм концепції «м'якої сили» для зміцнення свого впливу в Африці. Наукові публікації останніх років висвітлюють різні підходи до оцінки китайської стратегії, зокрема через призму безпекової присутності, інвестиційної політики та культурних ініціатив. Серед вітчизняних авторів варто виділити дослідження А. Анісова та М. Прихненко, у якому автори розглядають позиціонування Китаю на міжнародній арені, виділяючи ключові стратегічні напрями зовнішньої політики КНР [1]. В. Кіктенко досліджує феномен «м'якої сили» Китаю та її роль у формуванні іміджу держави, культурно-освітніх ініціатив і міжнародного впливу. В роботі Л. Корнійчук та Х. Боднаренко аналізується геополітичне положення Африки у світовій політиці, зокрема у контексті інтересів США. Дослідження важливе для розуміння взаємодії глобальних гравців і створює основу для порівняння стратегій КНР та інших держав у регіоні [3]. Ю. Мателешко розглядає напрями та особливості українського наукового дискурсу щодо «м'якої сили» Китаю [4]. Дослідники М. Савченко та О. Шкурат аналізують економічний розвиток Африки у сучасній моделі світової економіки, виділяючи роль іноземних інвестицій, зокрема китайських, у модернізації інфраструктури, створенні робочих місць та підвищенні економічного потенціалу регіону [6]. Серед зарубіжних науковців варто виокремити наступних: автори Л. Калабрезе, Х. Тан (L. Calabrese, X. Tang) фокусуються на економічній трансформації Африки під впливом китайських компаній, оцінюючи ефективність інвестицій, зміни в промисловій структурі та розвиток підприємництва. Важливою складовою є оцінка того, як бізнес ініціативи КНР впливають на локальні економіки та глобальні торговельні зв'язки. Дослідження П. Гупта (P. Gupta) присвячене оцінці ініціативи «Пояс і

шлях» у Північній Африці, зокрема її впливу на економіку, інфраструктуру та геополітичний баланс [8]. Р. Комакеч, Т. Омбаті (R. Komakech, T. Ombati) розглядають досвід п'яти африканських країн у рамках BRI, оцінюючи уроки та

5

проблеми реалізації інфраструктурних проєктів, роль місцевих урядів та ефективність взаємодії з китайськими компаніями [9]. С. Мрдакович, М. Тодорович (S. Mrdaković, M. Todorović) аналізують торговельно-інвестиційні відносини між Китаєм і Африкою в рамках BRI, оцінюючи економічні ефекти, механізми фінансування та взаємодію державного і приватного секторів [13].

Із метою аналізу соціально-культурних компонентів співпраці між Китаєм та країнами Африки, а також для розкриття особливостей функціонування «м'якої сили» КНР в регіоні, важливо виокремити дослідження Кваме Адовор Цікудо (Kwame Adovor Tsikudo), в якому проаналізовано освітню складову китайсько-африканської співпраці, зокрема вплив програм навчання та обміну на підготовку кадрів, формування навичок та розвиток людського капіталу в африканських країнах [10]. Дослідження Х. Макунді (H. Makundi) присвячене партійній дипломатії Китаю в Африці, тобто взаємодії Комуністичної партії КНР з політичними партіями африканських держав. Автор підкреслює важливість цього каналу для зміцнення політичного впливу та забезпечення довгострокових стратегічних інтересів [11]. Й.К. Мартін (J.C. Martín), Р.А. Еліас (R.A. Elias) розглядають Інститути Конфуція у ПАР як приклад освітньої «м'якої сили», що формує позитивне сприйняття Китаю серед африканських студентів та сприяє розвитку культурних і освітніх контактів [12]. Дослідження С. Менарі (S. Menary) присвячене «стадіонній дипломатії» Китаю, тобто використанню спортивних споруд для просування позитивного іміджу та зміцнення партнерських відносин в Африці [13]. Дослідження Д. У. Б. Осі (D. U. B. Osee) зосереджене на сприйнятті китайської модернізації африканськими студентами, що дозволяє оцінити соціокультурні наслідки і вплив освітніх програм на формування позитивного іміджу КНР [15]. О. Салл (O. Sall) досліджує «м'яку силу» Китаю у Сенегалі, зокрема її прояви через культурні та освітні ініціативи,

і вплив на формування позитивного іміджу держави [17]. Дослідження М. Швіковського (M. Schwikowski) висвітлює урядові та недержавні ініціативи КНР у сфері культурної дипломатії [17]. М. Тан (M. Tang) аналізує науково-технічне та інноваційне співробітництво Китаю та Африки, зокрема програми підготовки

6

кадрів, обмін технологіями та розвиток наукових проєктів [19]. Дослідження І. Таросі, З. Ворош (I. Tarrosy, Z. Voros) присвячене реалізації «стаціонарної дипломатії» на прикладі Кенії, що демонструє практичне застосування культурно-спортивної дипломатії для зміцнення партнерських відносин [20]. Р. Віссер, Е. Цезне (R. Visser, E. Cezne) аналізують аспекти расового та культурного сприйняття китайсько-африканських відносин, досліджуючи соціальні наслідки та виклики партнерства на африканському континенті [22].

Попри значну кількість зарубіжних досліджень, у вітчизняному науковому сегменті тема є недостатньо вивченою. Зокрема? соціальний аспект китайсько африканських відносин та культурна дипломатія, що визначає актуальність вивчення теми роботи.

Мета роботи: проаналізувати проблеми та перспективи реалізації африканський вектора зовнішньої політики КНР на сучасному етапі. Реалізації мети сприятиме розв'язання наступних дослідницьких **завдань:** • з'ясувати місце Африки у зовнішньополітичній стратегії КНР на сучасному етапі;

- охарактеризувати економічні інтереси Китаю в Африці;
- окреслити безпековий вимір китайсько-африканського співробітництва; • проаналізувати економічні, культурні та соціальні аспекти впливу Китаю на африканському континенті;
- визначити проблеми та перспективи зовнішньої політики Китаю в Африці.

Об'єкт дослідження: зовнішня політика КНР щодо Африки. **Предмет дослідження:** особливості, механізми реалізації зовнішньої політики КНР щодо Африки; проблеми та перспективи у реалізації зовнішньополітичної стратегії щодо Африки.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють початок XXI століття до

сьогодні. Нижня межа охоплює період активізації китайсько-африканських відносин на початку 2000-х років, що символічно пов'язується зі створенням Форуму китайсько-африканського співробітництва (FOCAC) у 2000 році. Верхня

7

межа дослідження охоплює сучасний етап розвитку відносин і обумовлена сучасними актуальними тенденціями у політиці КНР щодо держав Африки.

Географічні рамки дослідження охоплюють територію країн Африканського континенту, зокрема держав Північної, Західної, Східної, Центральної та Південної Африки, які є ключовими партнерами Китайської Народної Республіки в політичній, економічній та гуманітарній сферах. У межах дослідження особливу увагу приділено країнам, де присутність КНР є найбільш вираженою: Ефіопія, Кенія, Нігерія, ПАР, Ангола, Єгипет та Замбія, що виступають регіональними центрами китайських інвестицій.

Методи дослідження. Під час написання роботи було застосовано системний підхід, що дозволило скласти цілісне уявлення про сучасні проблеми та перспективи у реалізації зовнішньополітичного курсу КНР щодо Африки. Використання загальнонаукових методів аналізу та синтезу дозволило структурувати дослідницький матеріал та сформулювати узагальнені висновки щодо теми. У роботі використано геополітичний метод для оцінки присутності Китаю в Африці в контексті глобального суперництва. Для розуміння політики КНР та простеження еволюції його політики щодо Африки використано історичний та хронологічний методи. Для формування можливих сценаріїв подальшого китайсько-африканського співробітництва використано прогностичний метод.

Джерельна база дослідження. Джерельна база роботи охоплює широкий спектр наукових, аналітичних, офіційно-урядових і медійних матеріалів, що дають змогу всебічно висвітлити динаміку розвитку африканського вектору зовнішньої політики Китайської Народної Республіки. В основі дослідження офіційні документи та публікації урядових структур КНР, зокрема матеріали Міністерства закордонних справ КНР. Вони відображають сучасні підходи

Пекіна до реалізації політики «спільного розвитку» і демонструють ідеологічне підґрунтя співпраці з африканськими державами. Значну роль у формуванні джерельної бази відіграли також офіційні матеріали Форуму китайсько

африканського співробітництва (FOCAC), що є ключовим інституційним

8

майданчиком для координації стратегічних ініціатив між сторонами. Варто виокремити наступні аналітичні платформи та експертні центри, а саме: Strategic Group Sofia, Adastra Analytical Center, MacroPolo, The Geopolitics, Engelsberg Ideas, Megatrends Afrika та Council on Foreign Relations. Їхні публікації висвітлюють сучасні підходи Китаю до Африки з позицій міжнародної економіки, геополітики, «м'якої сили» та інфраструктуру. Саме ці ресурси допомогли проаналізувати різні аспекти впливу Пекіна: від політичного партнерства до інформаційного позиціонування в африканських медіа.

Важливими для дослідження стали матеріали міжнародних інформаційних агентств, зокрема Reuters, China Daily, Global Times, Xinhua, Hellenic Shipping News, які містять актуальні дані щодо китайських інвестицій, будівництва транспортної інфраструктури, портів і промислових парків на території африканських країн. Приклади таких проєктів, як Lekki Port у Нігерії, Sino Uganda Mbale Industrial Park чи Standard Gauge Railway у Кенії, дозволили простежити практичну реалізацію китайських стратегічних ініціатив на континенті. Велике значення мають матеріали, присвячені гуманітарному виміру китайсько-африканського партнерства, зокрема дані Інституту Конфуція (Confucius Institute) та DW. Ці ресурси висвітлюють розбудову освітніх, культурних і мовних зв'язків, що є ключовим елементом «м'якої сили» Китаю в Африці.

Не менш важливою складовою джерельної бази стали міжнародні програми розвитку, зокрема Agenda 2063 Африканського Союзу, яка задає стратегічні орієнтири континенту, та ініціативи Global Gateway (ЄС) і Prosper Africa (США), що дозволили порівняти китайські підходи з західними моделями участі в африканському розвитку. Окрему інформаційну цінність мають

публікації медіа та соціальних платформ, які розкривають сприйняття китайської присутності з боку африканських суспільств (El País English, The African Exponent, Friends of Socialist China). Вони допомагають оцінити суспільно політичні аспекти.

9

Загалом, джерельна база дослідження має комплексний характер і поєднує офіційні документи, статистичні бази даних, аналітичні звіти та публікації міжнародних ЗМІ. Такий підхід забезпечив можливість розглядати африканський вектор зовнішньої політики КНР не лише як сукупність дипломатичних дій, а як багатовимірний процес, що охоплює політичну, економічну, культурну та соціальну сфери.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному аналізі африканського вектору зовнішньої політики Китаю на сучасному етапі з урахуванням нових глобальних тенденцій, трансформації міжнародного порядку та зростання ролі Африки у світовій політиці. У роботі систематизовано основні етапи становлення та розвитку китайсько-африканських відносин початку ХХІ століття: від заснування Форуму китайсько-африканського співробітництва (FOCAC) у 2000 році до розширення співпраці в межах ініціативи «Пояс і шлях». Запропоновано нове бачення місця африканського напрямку у зовнішньополітичній стратегії КНР як складової глобальної політики «мирного піднесення» та зміцнення «м'якої сили» Китаю. Наукова новизна також полягає у виявленні взаємозалежності між економічною експансією, соціальним чинником і політичними інтересами Китаю в Африці, що дозволяє розглядати африканський вектор не лише як економічний, а як комплексний інструмент формування нової моделі міжнародного партнерства. Крім того, у дослідженні здійснено порівняльний аналіз підходів Китаю та інших глобальних акторів (США, ЄС) щодо Африки, що дає змогу визначити специфіку китайської стратегії.

Практичне значення отриманих результатів: результати дослідження можуть бути використані для подальшого вивчення африканського вектора в

зовнішній політиці КНР, а також у навчальному процесі, наприклад, під час вивчення дисципліни «Зовнішня політика країн Азії, Африки та Латинської Америки»

Практична апробація в межах даної теми написано наукову статтю «Економічний вимір зовнішньої політики КНР щодо Африки» у збірнику

10

«Наукові записки студентів та аспірантів» (серія «Міжнародні відносини», вип. 10, 2025 р.). Також на науковому блозі Національного університету «Острозька академія» опубліковано статтю «М'яка сила» КНР як інструмент зовнішньої політики щодо Африки».

Структура роботи: магістерська робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури, додатків.

11

РОЗДІЛ 1.

МІСЦЕ АФРИКАНСЬКОГО ВЕКТОРА В ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ КНР

Африканський континент сьогодні дедалі частіше зустрічається в геополітичному дискурсі. Його стратегічне значення зумовлено низкою чинників, що формують сучасну міжнародну політику. По-перше, африканський регіон є наймолодшим континентом у світі із великим демографічним потенціалом. По-друге, континент володіє невичерпними запасами корисних копалин: від кобальту та літію до рідкісноземельних металів. Із геополітичної точки зору, Африка сьогодні перетворилась на арену стратегічної конкуренції та партнерства, де зустрічаються інтереси сучасних ключових гравців: КНР, США, ЄС, росія. Для КНР Африка є провідним містком для закріплення свого геополітичного домінування.

Оскільки Африка є великим та надзвичайно різноманітним континентом за соціально-економічним, політичним та ресурсним потенціалами, для якісного аналізу взаємин Китаю з африканськими державами, вважаємо доцільним

дослідити регіональну диференціацію регіону в науково-політичному дискурсі. Такий підхід дозволяє врахувати специфіку розвитку континенту та особливості співробітництва з КНР. Зокрема в економічних дослідженнях користуються умовним поділом Африки на Північну (Марокко, Алжир, Туніс, Єгипет) та країни на південь від Сахари, окрім ПАР. Остання розглядається окремо, оскільки відноситься до списку розвинених держав на відміну від інших суб'єктів регіону [6]. Згідно Геосхеми ООН, Африку поділено на декілька субрегіонів [26]:

- **Північна Африка** (Алжир, Єгипет, Лівія, Марокко, Судан, Туніс, Західна Сахара. Іноді також включають Канарські острови, Ефіопію, Еритрею та Мадейру) [26].
- **Західна Африка** (Бенін, Буркіна-Фасо, Кабо-Верде, Кот-д'Івуар, Гамбія, Гана, Гвінея, Гвінея-Бісау, Ліберія, Малі, Мавританія, Нігер, Нігерія,

12

острови Святої Єлени, Вознесіння і Тристан-да-Кунья, Сенегал, Сьєрра Леоне, Того) [26].

- **Центральна Африка** (Ангола, Габон, ДР Конго, Екваторіальна Гвінея, Камерун, Республіка Конго, Сан-Томе і Принсіпі, ЦАР, Чад) [26].
- **Східна Африка** (Бурунді, Джибуті, Еритрея, Ефіопія, Замбія, Зімбабве, Кенія, Коморські Острови, Маврикій, Мадагаскар, Майотта, Малаві, Мозамбік, Реюньйон, Руанда, Сейшельські Острови, Сомалі, Судан, Південний Судан, Танзанія, Уганда) [26].
- **Південна Африка** (Ангола, Ботсвана, Замбія, Зімбабве, Лесото, Малаві, Мозамбік, Намібія, ПАР, Есватіні) [26].

Доктринальна складова є важливим аспектом зовнішньої політики будь якої країни. На офіційному сайті МЗС Китаю опублікована заява за 2021 рік під назвою: «Китай і Африка в нову еру: партнерство рівних», в якій уряд КНР заявляє про прагнення зміцнити свій союз із Африкою, позиціонуючи таке партнерство як «співтовариство спільної долі». Документ окреслює політичні, економічні та соціальні аспекти співпраці. У вступній частині зазначається, що

Китай визначає дружбу з Африкою фундаментальним елементом своєї зовнішньої політики й підкреслює, що китайський підхід до африканського співробітництва ґрунтується на принципах щирості, реальних результатів, добросусідства й добросовісності [33]. Далі документ розділено на чотири великі блоки. У першому «Побудова ще міцнішого співтовариства спільної долі Китай Африка» викладаються основні принципи й наративи. Китай підкреслює, що в співпраці з Африкою він дотримуватиметься невтручання у внутрішні справи, поваги до вибору африканських країн, відкритості та справедливої взаємності [33].

У блоці «Всеохопна співпраця Китай-Африка в нову еру» викладається спектр сфер, у яких, на думку Китаю, відбуваються або повинні відбуватися активні партнерські дії на африканському континенті. Ось ключові напрями:

1. Політична взаємодовіра та дипломатія. Китай стверджує, що він підтримуватиме африканські позиції на міжнародному рівні, зокрема в

13

питаннях, важливих для країн, що розвиваються. Він наголошує на спільному виступі проти західного «однобічного погляду» й захисті мультиполярного порядку [33].

2. Економіка та торгівля. Зазначено про зростання своєї участі в африканській економіці: розвиток інвестицій, фінансування, торгівлі [33].

Інфраструктура. За сприяння КНР в Африці побудовано понад 13 000 км доріг і залізниць, понад 80 великих енергетичних об'єктів, численна кількість шкіл, медичні заклади тощо [33].

4. Фінансовий і інвестиційний потенціал. Уряд Китаю стверджує, що використовує фінансові інструменти: інвестиції, страхування експортного кредиту, механізми валютних свопів, фінансову кооперацію з африканськими банками. У тексті згадується, що китайські банки вже підписали своп-угоди з центробанками Єгипту, Південної Африки, Нігерії тощо [33].

5. Цифрова економіка. Уряд Пекіну заявляє про активну участь у будівництві

цифрової інфраструктури: волоконно-оптичних кабелів, мереж 5G, платформ електронної торгівлі, «цифрових хмар» у Південній Африці, співпрацю з африканськими операторами зв'язку [33].

6. Соціальний розвиток. У цьому блоці Китай заявляє, що сприятиме просуванню сільського господарства (через демонстраційні центри, навчання агрономів), освіти (стипендії, побудова університетських підрозділів, мовні центри), охороні здоров'я (медичні команди, будівництво лікарень) та екології (проєкти з контролю змін клімату) [33].

Третій розділ «Посилення взаємної підтримки» наголошує, що Китай і Африка вже давно підтримують один одного в міжнародних організаціях: в ООН, у голосуваннях щодо принципу «одного Китаю», у питаннях захисту прав країн, що розвиваються. У документі стверджується, що в минулому африканські держави відігравали важливу роль у відновленні дипломатичного статусу Китаю в ООН (Резолюція 2758) [33]. Окремо підкреслюється важлива роль КНР у боротьбі проти пандемій та криз. Наприклад, вказується, що під час COVID-19

14

Пекін підтримував Африку: передача вакцин, приборів для тестування, технічна підтримка. В документах також згадується про списання боргів для найбільш бідних африканських країн, участь у ініціативах щодо відтермінування виплат тощо [33].

У заключному розділі «Прокладання нового шляху у відносинах Китай Африка» в документі вказано, що в умовах змін світового порядку, Китай прагне зміцнити партнерство з Африкою через Форум китайсько-африканського співробітництва (FOCAC), узгоджуючи плани сторін із Африканським союзом (Адженда 2063). Китай підкреслює, що Африка – це не просто об'єкт міжнародної конкуренції, а партнер у спільному побудуванні світу, де «розвиток для всіх» стане нормою [33].

Загалом, цей документ демонструє, яким чином китайський уряд бажає позиціонувати свою африканську політику: як дружню, рівноправну, без політичної упередженості, з акцентом на інфраструктуру, фінанси, цифрову

трансформацію, соціальний розвиток і екологію. Водночас уряд КНР акцентує, що Китай готовий «йти пліч-о-пліч» із Африкою, а не діяти зверху. Але, як завжди, реальні дії, масштаби зобов'язань і умови цих проєктів потребують зовнішнього аналізу, бо декларації іноді відрізняються від практики.

У своїй заяві від 27 січня 2025 року, Міністр закордонних справ Китаю, Ван Ї наголосив, що ідея створення «спільного майбутнього для людства» (англ. – community with a shared future for mankind) є ключовою концепцією китайської зовнішньої політики, від якої Китай прагне вести свою дипломатію великої держави з китайськими цінностями. У заяві детально висвітлено, що останній рік, Китай активно просував цю концепцію на міжнародній арені через дипломатичні візити, участь у самітах, укладання партнерств, розширення ініціатив як «Пояс і шлях», підтримку міжнародного співробітництва, участь у глобальних ініціативах з розвитку, безпеки і культури. Ван Ї наголошує, що Китай не прагне нав'язати свою модель іншим, але хоче співпрацювати з країнами з різними системами через взаємоповагу, справедливість і вигоду для всіх сторін [57].

15

Вважаємо доцільним зупинитись на доктринальній складовій в тому числі й африканського регіону, оскільки з нашої точки зору, окреслити головні цілі та амбіції континенту є важливим інструментом для розуміння сучасних китайсько африканських відносин. «Адженда 2063» (англ. – Agenda 2063) є всеосяжним стратегічним планом Африканського Союзу, розробленим для забезпечення інклюзивного та сталого соціально-економічного розвитку континенту протягом п'ятдесяти років: від 2013 до 2063 року. Цей документ є конкретним проявом panaфриканізму та ідеології Африканського відродження, що керує прагненням до єдності, самовизначення, свободи, прогресу та колективного процвітання. Виникненню «Адженди 2063» слугувало усвідомлення африканських лідерів необхідності переорієнтації континентального порядку денного від боротьби за політичну незалежність та проти апартеїду, що було фокусом Організації Африканської Єдності (попередниці Африканського Союзу), до пріоритетів

інклюзивного соціально-економічного розвитку, регіональної та континентальної інтеграції, демократичного врядування, миру та безпеки. Прийняття главами держав та урядів Декларації до 50-ї річниці у травні 2013 року ознаменувало відновлення відданості panaфриканському баченню. Документ складається із семи ключових цілей, які формують бачення бажаного майбутнього Африки: процвітаюча Африка, заснована на зростанні та сталому розвитку; інтегрований континент, політично єдиний, заснований на ідеалах panaфриканізму; демократія, повага до прав людини, справедливості та верховенства права; мирна та безпечна Африка; Африка із сильною культурною ідентичністю, спільною спадщиною, цінностями та етикою; розвиток, орієнтований на людей, з акцентом на розширення прав і можливостей жінок та молоді; Африка як потужний, єдиний глобальний актор і партнер. «Адженда 2063» охоплює не лише амбітні цілі, але й визначає ключові Програми, покликані стимулювати економічне зростання, розвиток та швидку трансформацію континенту. Ці проекти включають, серед іншого, такі ініціативи, як: створення Африканської Континентальної Зони Вільної Торгівлі; розвиток Єдиного Африканського Авіаційного Ринку; швидкісний залізничний коридор, що

16

з'єднає всі африканські столиці та комерційні центри; проєкт Великої Африканської електронної стіни для захисту даних; створення Африканської фінансової та монетарної установи. Реалізація цієї амбітної програми здійснюється поетапно через Десятирічні Плани Імплементації, які деталізують конкретні заходи та забезпечують досягнення трансформаційних результатів для народів Африки. Таким чином, «Адженда 2063» є не просто заявою про наміри, а комплексною, науково обґрунтованою моделлю управління розвитком, що відображає прагнення Африки стати невід'ємним і потужним гравцем на світовій арені до 2063 року [29].

Із метою встановлення довгострокових і стабільних відносин всебічного співробітництва між Китаєм і африканськими країнами в XXI столітті, в 1996

році, тодішній президент Цзян Цземінь під час свого візиту до Африки висунув п'ять керівних принципів, а саме: щира дружба, рівність, солідарність і співробітництво, спільний розвиток і орієнтація на майбутнє. Інші китайські лідери, такі як прем'єр-міністр Чжу Жунцзі, голова Лі Жуйхуань та віце президент Ху Цзінтао також відвідували Африку. Із 1997 року Китай відвідали понад 40 глав держав та урядів різних африканських країн. Китай та африканські країни провели плідні двосторонні та багатосторонні діалоги. Міністерство закордонних справ Китаю створило дієвий механізм консультацій з десятком своїх африканських колег [37].

Як підкреслює Міністр закордонних справ Китаю Ван Ї, ключовим елементом зовнішньої політики є побудова спільної концепції долі людства, яка в свою чергу є основною ідеєю Сі Цзіньпіна про дипломатію. Генеральний секретар КНР особисто брав участь у ключових дипломатичних заходах в тому числі й на міжнародній арені. До них належали конференція, присвячена 70-річчю П'яти Принципів Мирного Співіснування, де було висвітлено історичний перехід від мирного співіснування до спільного майбутнього; Форум китайсько африканської співпраці (FOCAC), де було окреслено новий план співробітництва [52; 53].

17

Вважаємо доцільним зупинитись на концепції «китайської загрози», яка доволі часто фігурує в науково-політичному дискурсі. Її витoki сягають кінця XIX – початку XX століття, коли в європейській та американській публіцистиці з'явився образ «жовтої небезпеки». Французький економіст і публіцист Поль Леруа-Больє одним із перших висловив тривогу щодо можливого «пробудження Сходу», маючи на увазі демографічний економічний потенціали Китаю та Японії. Цей дискурс, просякнутий расово-цивілізаційними упередженнями, став інтелектуальним підґрунтям для подальшого сприйняття будь-якого посилення Китаю як системної загрози. У другій половині XX століття антикитайські настрої набули ідеологічного забарвлення, пов'язаного передусім із комуністичним характером режиму КНР. Маоїстський період та придушення

демократичного руху на площі Тяньаньмень у червні 1989 року сформували на Заході стійкий образ Китаю як авторитарної держави, нездатної до мирної інтеграції у світовий порядок. Саме в цей час термін «китайська загроза» починає регулярно з'являтися в політичному словнику США, Японії та ряду країн Південно-Східної Азії. Сам термін «китайської загрози» приписують або японському професору Томохіде Мураї, або американським неоконсерваторам, які в 1992–1993 рр. почали активно артикулювати ідею нової стратегічної конкуренції. Теоретичне підґрунтя концепції багато в чому спирається на класичну модель переходу гегемонії Афреда Органскі, згідно з якою швидке зростання незахідної недемократичної держави з високою ймовірністю провокує конфлікт із чинним лідером США. Таким чином, «теорія китайської загрози» є не стільки об'єктивним аналізом, скільки дискурсивною конструкцією, яка відображає тривоги щодо зміни балансу сил у світі [2]. В контексті китайсько-африканських відносин схожий наратив є доволі актуальним явищем. Для значної частини західної політичної та академічної спільноти китайська присутність в Африці часто інтерпретується як сучасна версія економічного імперіалізму: ресурси вивозяться, борги накопичуються, політичний вплив Пекіна поступово витісняє традиційних партнерів. У цьому контексті африканські країни постають переважно пасивними жертвами нової залежності,

18

а інфраструктурні проєкти – лише привабливою обгорткою для довгострокового геополітичного контролю (детальніше про економічні інтереси КНР розглянуто в Розділі 2).

Реальність, однак, виглядає складніше і значно менш однозначно. Для переважної більшості африканських еліт і що важливіше, для звичайних громадян китайська присутність асоціюється насамперед із конкретними, видимими змінами повсякденного життя [1]. Це конкретне явище, яке важко переосмислити, коли ще п'ятнадцять-двадцять років тому аналогічних об'єктів просто не існувало, а західні партнери пропонували переважно консультації та довгострокові програми, результати яких залишалися малопомітними для

більшості населення. Саме тому дискурс «китайської загрози» в африканському контексті має виразно західно-центричний характер. Він відображає не стільки реальні ризики для африканських суспільств, скільки тривогу традиційних гегемонів щодо втрати впливу та зміни глобального балансу сил. Для багатьох африканських країн співпраця з КНР – це не вибір між «хорошим» Заходом і «поганим» Китаєм, а прагматична можливість нарешті перейти до реального інфраструктурного та промислового розвитку. І доки Пекін пропонує саме те, що можна побачити й використати тут і зараз: міст, порт, дорогу тощо, вибір залишатиметься очевидним для більшості африканських лідерів і їхніх громадян, незалежно від того, якими термінами його описують у Вашингтоні чи Брюсселі.

Таким чином, африканський кейс демонструє принципову обмеженість претензій «теорії китайської загрози». Там, де одні бачать нову форму залежності, інші сприймають це як історичний шанс вирватися зі стагнації. І доки матеріальні результати китайської присутності залишаються відчутнішими й швидшими, ніж будь-які альтернативні пропозиції, континентальна прагматика переважатиме над зовнішніми геополітичними тривогами. Однак не варто повністю ігнорувати застереження західних партнерів щодо потенційної китайської загрози в Африці. Вони відображають реальні структурні дисбаланси, які об'єктивно посилюють залежність значної частини африканських економік від одного зовнішнього актора і в довгостроковій перспективі може стати новою

19

загрозою. Майбутнє Африки залежить не від вибору між «західною» чи «китайською» моделлю, а від здатності африканських держав і регіональних об'єднань проводити суверенну, прагматичну й далекоглядну політику. Тільки за такої умови нинішній «африканський прорив» стане не черговим короткостроковим сплеском, а справжнім входженням континенту до кола ключових суб'єктів світової економіки XXI століття. Сьогодні Африка постає важливим майданчиком в реалізації геостратегічних інтересів держав, зокрема КНР. Доктринальна складова китайсько-африканських відносин показує важливість для уряду Китаю залучати до співпраці африканські країни.

Висновок до розділу 1

Підсумовуючи варто зазначити, що африканський вектор займає особливе місце у зовнішній політиці КНР ставши одним із ключових стратегічних партнерів. Для політичної верхівки Китаю Африка – це не лише джерело природних ресурсів, а й простір для розширення політичного впливу, економічної присутності та зміцнення міжнародного іміджу як глобальної держави. Африканський регіон для Китаю є символом стратегічного партнерства та спробою побудови нового типу глобального впливу. У доктринальних документах уряд КНР прагне представити співпрацю з Африкою як взаємне партнерство. Китай послідовно демонструє співробітництво з континентом як рівноправне партнерство. Це породжує можливості для зростання, однак, з ризиками для африканських держав, адже надмірна орієнтація на китайські ресурси може зменшити їхню фінансову та політичну автономію. Проте за красивими дипломатичними текстами криється складна реальність: КНР не лише партнер, а й великий економічний гравець в регіоні, який активно посилює свій вплив.

Отже, африканський напрям став невід’ємною частиною зовнішньої політики КНР та його прагнення до глобального лідерства. Водночас від того, наскільки успішно Китай та африканський регіон зможуть поєднати власні

20

інтереси, залежатиме чи залишиться континент інструментом впливу інших держав.

21

РОЗДІЛ 2.

ЕКОНОМІЧНІ ІНТЕРЕСИ КИТАЮ В АФРИЦІ

2.1. Інвестиційні проєкти та інфраструктурна співпраця

Африка посідає особливе місце в китайській зовнішньополітичній перспективі. Регіон відіграє у великій геополітичній грі важливе значення,

політична еліта КНР зацікавлена у безпосередньому контролі над ним особливо крізь призму економічного залучення. Ініціатива «Один пояс – один шлях» («Пояс і шлях», ініціатива BRI) відіграє провідну роль в китайсько африканському економічному співробітництві. Причиною створення ініціативи «Один пояс – один шлях» стало побоювання Китаю, спричинене глобальною економічною кризою. У 2013 році китайський лідер Сі Цзіньпін прибув з офіційним візитом до столиці Казахстану Астани (тепер місто має назву Нур Султан). У своїй промові в Університеті Назарбаєва, глава КНР заявив про наміри створення ініціативи «Один пояс – один шлях». У 2015 році на економічному форумі в Боао, лідер КНР підкреслив, що: «Один пояс, один шлях» буде сприяти міжцивілізаційним обмінам, розбудовуючи дружбу між нашими народами, роблячи внесок у людський розвиток і захист миру у світі». Масштабна ініціатива, започаткована в 2013 році китайським лідером Сі Цзіньпіном перетворилась на глобальний проєкт. Сьогодні «Пояс і шлях» – це комплексна платформа для економічного та політичного впливів Пекіна на глобальні політичні процеси [1; 7; 68]. Історія започаткування ініціативи BRI сягає далеких часів Давнього Китаю та є новітньою інтерпретацією Великого шовкового шляху. Таким чином, офіційна риторика політичної верхівки КНР підкреслює акцент інфраструктурних ініціатив шляхом співробітництва та покращенню рівня життя. Сьогодні Африка стала одним із найважливіших регіонів для досягнення зовнішньополітичних цілей Китаю, оскільки займає вигідне геополітичне положення, наділена природними ресурсами та має великий потенціал розвитку. Водночас, Африка є наймолодшим континентом в

22

світі та, згідно наукових досліджень, її економіка зросте в 4-7 разів до 2050 року [6].

Сучасний геополітичний ландшафт Африки характеризується посиленням конкуренції між традиційними західними державами та амбітними новими гравцями, серед яких Китайська Народна Республіка займає домінуючу позицію. Успіх Пекіна у цій «геополітичній битві» зумовлений низкою структурних,

прагматичних та ідеологічних переваг, які ефективно контрастують із західним підходом (Див. Додаток А). Китай використовує стратегію, сфокусовану на прискоренні економічного розвитку та модернізації інфраструктури, що відповідає безпосереднім пріоритетам африканських еліт [69]. Ця стратегія реалізується через надання масштабних і швидких інвестицій та кредитів, які не обтяжені вимогами щодо реформування управління чи політичних систем. Такий підхід пропонує чітку, швидку та передбачувану альтернативу часто повільним та бюрократизованим західним механізмам допомоги. Африканські лідери, що прагнуть реалізувати великі інфраструктурні проекти: дороги, залізниці, телекомунікаційні мережі тощо часто розглядають Китай як більш надійного та ефективного партнера, оскільки він демонструє здатність швидко мобілізувати ресурси та завершувати проекти [2; 10; 23].

Крім того, успіх Китаю ґрунтується на його здатності позиціонувати себе як спільника у боротьбі проти глобальної гегемонії Заходу та як представника «Глобального Півдня». Цей ідеологічний наратив резонує з сумним історичним досвідом багатьох африканських націй. Китай посилює свою присутність у міжнародних організаціях, таких як ООН, де він активно підтримує позиції африканських країн, особливо у питаннях суверенітету та невтручання у внутрішні справи. Це зміцнює китайську дипломатичну «м'яку силу» як захисника багатопольярного світу. На відміну від цього, західні країни, попри свої значні економічні та технологічні ресурси, стикаються з історичною пам'яттю колоніалізму та відчуженням, спричиненим їхнім постійним акцентом на критиці внутрішньої політики африканських партнерів. Західні ініціативи часто сприймаються як спроби нав'язування зовнішніх цінностей та збереження певної

форми залежності. Зрештою, прагматизм, який демонструє Пекін, зокрема, надання доступу до технологій, будівництво виробничих потужностей та сприяння торгівлі, а не лише фінансовій допомозі виявляється більш переконливим у довгостроковій перспективі. Таким чином, Китай виграє геополітичну битву в Африці не лише завдяки обсягам своїх фінансових

зобов'язань, а й завдяки стратегічному узгодженню своїх інтересів із потребами африканських еліт у швидкій економічній модернізації та збереженні політичного суверенітету від зовнішнього ідеологічного тиску [70; 71].

Важливу роль у координації інвестиційних процесів відіграє Форум китайсько-африканського співробітництва (FOCAC), започаткований у 2000 році. Саме в межах FOCAC Китай формує середньострокові програми співпраці, визначає обсяги фінансування та пріоритетні напрями розвитку. Рішення саміту FOCAC 2024 року у Пекіні засвідчили новий етап партнерства, орієнтований на «зелений розвиток», цифрову економіку та створення регіональних ланцюгів доданої вартості. Оголошені КНР інвестиції у відновлювану енергетику, фінансові технології та цифрову інфраструктуру демонструють поступову еволюцію китайського підходу: від простого будівництва інфраструктури до більш глибокої інтеграції економік [52; 53].

Протягом останніх десятиліть КНР послідовно зміцнює свої економічні позиції на африканському континенті, зокрема, через ініціативу «Один пояс, один шлях», яка охоплює значну частину африканських держав (Див. Додаток Б). Одним із найяскравіших прикладів китайської присутності є Кенійська стандартна залізниця, що з'єднує столицю м. Найробі з портовим містом Момбаса. Проєкт, профінансований Експортно-імпортним банком Китаю, став символом модернізації транспортної системи Східної Африки, скоротивши час у дорозі більш ніж удвічі. Попри економічні переваги, реалізація другої фази, яка мала з'єднати Кенію з Угандою, була зупинена через фінансові труднощі. Не менш показовим є порт Дорале в Джибуті, який став стратегічним центром морської торгівлі між Африкою, Близьким Сходом і Азією [35; 55]. Китай не лише профінансував модернізацію порту, а й створив у його безпосередній

близькості свою першу військову базу за межами країни, що свідчить про поєднання економічних та безпекових інтересів КНР. Джибуті посідає унікальне місце в реалізації ініціативи BRI, адже ця невеличка країна на узбережжі Червоного моря стала одним із найважливіших партнерів КНР в регіоні Східної

Африки. Її географічне розташування, поруч із Суецьким каналом і в безпосередній близькості до Аденської затоки, робить Джибуті ключовим транспортним вузлом, через який проходить велика частка глобальної торгівлі. Саме тому Китай ще на початку реалізації BRI розглядав цю країну не просто як партнера, а як місце, де економічні інвестиції тісно переплітаються з політичними і безпековими інтересами [9; 46]. Lekki Port LFTZ Enterprise Limited – це компанія, яка має на меті реалізацію й управління сучасним портовим об'єктом у Леккі (Нігерія). Вона працює на умовах концесії, відповідаючи за будівництво, володіння і експлуатацію порту, зокрема інфраструктури, операційних систем і логістичного обслуговування. Порт має стати стратегічним вузлом для обробки великих вантажів і посилення торговельно-транспортних зв'язків на рівні регіону, стимулюючи економічне зростання, створення робочих місць і розвиток навколишньої інфраструктури [27].

До прикладів успішного інфраструктурного партнерства можна віднести міст Мапуту-Катембе в Мозамбіку, збудований китайською компанією China Road and Bridge Corporation, який став найдовшим підвісним мостом Африки. Його будівництво поліпшило транспортне сполучення між південними районами країни та сприяло розвитку внутрішньої торгівлі. Водночас, критики зазначають, що висока вартість проєкту та значне боргове навантаження ставлять під сумнів його економічну доцільність. Мозамбік – країна з великими можливостями у розвитку енергетики (гідроенергетика, сонячна енергетика), а також багатими ресурсами, які можуть стати важливою частиною китайсько-мозамбіцького партнерства [9; 31]. В інтерв'ю «Global Times» пані посол Мозамбіку в Китаї Марія Густава, в рамках форуму FOCAC 2024 зазначила, що співпраця між Китаєм і Мозамбіком стрімко розвивається в багатьох секторах: від сільського господарства до зеленої енергетики та інфраструктури. Китайські інвестиції

відіграють ключову роль у модернізації країни. Одним із символічних проєктів, який пані Густава називає досягненням, є згаданий міст. Пані посол наголошує, що Китай вже активно інвестує в енергетичний сектор Мозамбіку, включно з

відновлюваними джерелами енергії (сонячна енергетика), і що китайські компанії зацікавлені в проєктах, пов'язаних із виробництвом енергії. Мозамбік має природні передумови для «зеленої трансформації»: велика кількість сонячного світла, річок і запасів зрідженого природного газу. Марія Густава підкреслює, що Китай не просто надає допомогу, а інвестує, і в свою чергу, це створює модель «win-win», коли обидві сторони отримують вигоду [45].

Крім інфраструктури та енергетики, Мозамбік планує розширювати співпрацю з Китаєм у сферах сільського господарства й промисловості. Пані посол також наголосила на важливості розвитку людського капіталу. На запитання про звинувачення Заходом Китаю та його «боргової пастки»

(детальніше про цей феномен розглянуто в підрозділі 2.2) Марія Густава відповіла, що часто великі частини заборгованості припадають й на такі міжнародні установи як Світовий банк чи МВФ: «Варто зазначити, що борги Африки походять не лише від Китаю. Насправді, значна їхня частка припадає на багатосторонні фінансові установи, такі як Світовий банк та Міжнародний валютний фонд – саме вони мають найбільші обсяги кредитування» [45]. У захист китайському економічному зростанню в регіоні, пані посол зазначила, що вже видно реальні зміни: прокладені дороги, зведені будівлі, модернізовані аеропорти. На завершення Марія Густава закликала до більш тісної співпраці між Китаєм та країнами Африки в рамках глобального Півдня та посилення торгових зв'язків [45].

Іншим знаковим прикладом є гідроелектростанція Ісімба в Уганді, споруджена китайською компанією Sinohydro Corporation. Вона стала важливим елементом енергетичної інфраструктури країни, сприяючи подоланню дефіциту електроенергії. Водночас деякі міжнародні організації висловлюють занепокоєння щодо екологічних наслідків подібних ініціатив. Китай також ініціював відновлення залізниці Танзанія – Замбія (TAZARA), побудованої ще у

1970-х роках за підтримки Пекіна. Сучасна реконструкція цього маршруту має на меті відновлення регіональних зв'язків і сприяння торгівлі між внутрішніми

районами Африки та прибережними портами [61; 64].

Від часу створення ФОСАС у 2000 році, Кенія залишається активним учасником цієї платформи. Китайська допомога країні має виключно проєктний характер і спрямована переважно на розвиток інфраструктури. Основні напрями включають будівництво доріг, модернізацію енергомереж, розвиток сільської електрифікації, водопостачання, реконструкцію міжнародного спортивного центру, а також постачання медичних препаратів і створення дослідницького центру з боротьби з малярією. Попри те, що обсяги китайської допомоги Кенії суттєво зросли, вони все ще становлять лише незначну частину від загального обсягу міжнародної допомоги, яку отримує країна [19].

У випадку Ефіопії, активізація економічних відносин із Китаєм почалася після лібералізації економіки 1992 року, коли країна перейшла до ринково орієнтованої системи. З того часу китайські фінансові потоки до Ефіопії мають стратегічно-політичний характер, з огляду на її значення для Східної Африки як за чисельністю населення, так і за геополітичним впливом. КНР розглядає Ефіопію як показовий приклад успішного партнерства. Танзанія має найдовшу історію співпраці з Китаєм серед трьох країн [19].

Єгипет посідає не менш важливе стратегічне значення для уряду КНР. Дипломатичні відносини між країнами були встановлені в 1956 році. Єгипет став першою країною континенту, яка підписала Меморандум про взаєморозуміння щодо Ініціативи BRI в 2013 році. Основні інвестиції Пекіну спрямовані на створення промислового та логістичного центру навколо Суецького каналу. Площа займає 461 км кв. і включає 6 портів та різні промислові, комерційні та житлові зони [9]. Важливо зазначити в контексті економічного залучення Китаю в Єгипті про так звану «Нову столицю Єгипту» (англ. – New Administrative Capital») – масштабний проєкт розпочатий в 2015 році. Міністр будівництва Єгипту Мустафа Мадбулі в березні 2015 року заявив про бажання перенести столицю з Каїру в новозбудоване місто. Влада країни вирішила передати

адміністративного міста китайській державній будівельній корпорації China State Construction Engineering Corporation (CSCEC), що стала оператором управління, обслуговування та утримання цього центрального бізнес-району. Таке рішення вказує не просто на економічну співпрацю, а на стратегічне поглиблення китайської присутності у країні, що вже давно позиціонує себе як один із лідерів у Північній Африці. Інвестиції становлять приблизно 3,8 млрд доларів, 85% з яких забезпечені китайськими банками, а решта урядом Єгипту. До цього CSCEC вже виступала генеральним підрядником проєкту та збудувала офісні, житлові й готельні приміщення, а також Iconic Tower – найвищий хмарочос в Африці. Такий крок ще раз підкреслює значну присутність Китаю в регіоні не лише в економічному, але й політичному аспекті. «Нове місто» має стати адміністративним та комерційним центром потенційної столиці. Тобто це чіткий сигнал, що КНР не просто фінансує черговий інфраструктурний проєкт, а фактично контролює його функціонування та державний апарат Єгипту в цілому. Водночас, така активна китайська залученість не залишається осторонь громадськості. Вони висловлюють побоювання щодо прозорості угоди. На їхню думку, вона могла бути ухвалена без належного публічного обговорення або парламентського контролю [58].

Слід також підкреслити, позитивні аспекти такої співпраці, що теж присутні. Передача управління може знизити адміністративне навантаження на уряд та перейняти китайський досвід в управлінні міською інфраструктурою та технології «розумних міст». Це може покращити умови та підвищити привабливість інвесторів. Єгипет є ще одним типовим прикладом того як Китай монетизує свої інвестиції не лише через будівництво. Таким чином, ситуація з Єгиптом підкреслює основну суперечність китайсько-африканської співпраці: вона дає великі можливості для розвитку і модернізації, але водночас спричиняє дискусії щодо залежності, контролю над національними активами та баланс між китайським пануванням та африканським суверенітетом [58].

Аналізуючи діяльність Китаю в інфраструктурній сфері, варто зазначити,

що китайські інвестиції охоплюють не лише транспорт, а й енергетику, телекомунікації, сільське господарство, видобувну галузь. Створення нових промислових парків і спеціальних економічних зон (наприклад, у Замбії, Ефіопії, Нігерії) сприяє локалізації виробництва і залученню місцевої робочої сили. Проте одночасно це створює умови для домінування китайських компаній у стратегічних секторах, що підсилює економічну залежність африканських держав. Важливою особливістю китайської інвестиційної політики в Африці є поєднання прямих капіталовкладень із кредитними механізмами під державні гарантії, що створює потенційні ризики зростання боргового навантаження на африканські держави. Умови таких угод часто передбачають залучення китайських компаній, технологій і робочої сили, що, з одного боку, забезпечує якісне та швидке виконання проєктів, але з іншого – обмежує можливості розвитку місцевого бізнесу та знижує рівень економічної самостійності країн партнерів [13].

Аналітичний звіт Центру політики глобального розвитку Бостонського університету свідчить, що у 2023 році Китай узяв на себе 13 нових кредитних зобов'язань на суму 4,61 млрд доларів США перед вісьмома африканськими країнами та двома регіональними фінансовими установами. Загалом упродовж 2000–2023 років обсяг китайських позик для Африки досяг 182,28 млрд доларів США. Найбільшими позичальниками виступають Ангола, Ефіопія, Єгипет, Нігерія, Кенія, Замбія, ПАР, Судан, Гана та Камерун, які разом отримали понад дві третини від усієї суми кредитів [16].

Країни Магрибу теж є стратегічним інтересом КНР, адже регіон має важливе геостратегічне значення. Політична еліта Китаю розглядає держави Північної Африки як місток до нових торговельних коридорів. Це дає можливість розвивати ланцюги постачання та підсилити контроль над логістикою, портами тощо. Загальна кількість контрактів та інвестицій між Китаєм та країнами Магрибу у період з 2005 по 2021 роки становила приблизно 30,6 млрд доларів США, левову частину з яких отримав Алжир (24,6 млрд доларів США). У 2020

році, під час пандемії Covid-19, обсяги знизилися до приблизно до 17,3 млрд доларів США. Дані ілюструють, що Пекін активно інвестує в регіон. Основні сфери, де помітна китайська присутність залишаються торгівля, інфраструктурні проєкти, порти, туристична співпраця тощо [8; 59].

Китайські інвестиції в Магрибі здійснюють понад 1400 китайських компаній і 80 000 китайських робітників, більшість з яких базуються в Алжирі. Китайські державні компанії профінансували мегапроєкти на суму 20 млрд доларів США, включаючи готель Sheraton, Велику мечеть, Олімпійський стадіон в м. Оран, Міністерство закордонних справ Алжиру, аеропорт Хуарі Бумедієн, залізничний тунель Гантас, шосе Схід-Захід тощо. В Марокко китайська державна компанія China Communications профінансувала проєкт Tangier Tech City вартістю 11 млрд доларів США для понад 200 китайських технологічних і виробничих компаній. У Тунісі китайські державні компанії побудували міст Бізерта, дві дипломатичні академії та греблю Меллеге на суму 0,87 млрд доларів США. У Мавританії китайські інвестиції були спрямовані на будівництво Олімпійського стадіону в Нуакшоті, гідроелектростанції Гуїна та проєкту розширення Нуакшота [8].

Як і для більшості країн африканського регіону, співпраця з КНР в рамках ініціативи «Пояс і шлях», окрім швидкого інфраструктурного процвітання, несе за собою й негативні аспекти. Існує ризик, що великі інвестиції і позики призведуть до боргової залежності, особливо якщо доходи від інфраструктурних проєктів не окуповуються. Стратегічний ризик є ще однією перепорою: портова інфраструктура може стати не лише економічним проєктом, але і елементом стратегічного контролю, особливо коли йдеться про морські шляхи та географічні коридори до Європи або через Сахару.

Китайська стратегія в Африці приваблює африканські уряди тим, що Пекін декларує «недоторканність суверенітету» та відсутність політичних умов у фінансуванні. Такий підхід суттєво відрізняється від західних моделей допомоги, які передбачають вимоги щодо демократизації чи прозорості управління. Для африканських країн це вигідно, адже вони отримують доступ до коштів і

можливість реалізовувати великі проєкти без політичного тиску. Для Китаю ж це ефективний інструмент посилення власного впливу через економічну, культурну та освітню присутність. Водночас, саме така політика викликає суперечки: чи є китайська допомога проявом партнерства, чи радше способом зміцнення геополітичного контролю над континентом [7; 46].

Розширення економічного та політичного впливів КНР в Африці не залишилося поза увагою світової спільноти, особливо з боку Сполучених Штатів Америки та Європейського Союзу, які дедалі більше занепокоєні зростанням китайської присутності на континенті. Після початку повномасштабної російсько-української війни та трансформації міжнародного порядку Африка почала розглядатися провідними державами як ключовий простір для зміцнення власних геополітичних позицій і впливу. Зокрема, ще у липні 2021 року адміністрація США оголосила про відновлення та активізацію торговельної ініціативи «Prosper Africa» («Процвітання Африки»), започаткованої ще 2019 року з метою покращення умов торгівлі та інвестицій між США та країнами континенту [29]. Ця ініціатива стала символом повернення американського інтересу до Африки в контексті глобальної конкуренції з КНР. У 2022 році адміністрація Джо Байдена оприлюднила документ «Стратегія США щодо запобігання конфліктам і сприяння стабільності. 10-річний план для прибережної Західної Африки 2022–2032» [28]. Обидві програми мають на меті зміцнення партнерських відносин із державами континенту, запобігання політичній нестабільності та формування умов для сталого розвитку Африки без надмірної залежності від китайських фінансів. Важливою подією стало проведення 13–15 грудня 2022 року у Вашингтоні саміту лідерів США та Африки, ініційованого президентом Джо Байденом. Під час цього форуму американський лідер оголосив про збільшення гуманітарної допомоги для африканських країн та започаткування низки нових стратегічних ініціатив, серед яких «21 Партнерство заради безпеки Африки» та програма «Демократичні та політичні зміни в Африці» [3]. Окрім цього, США зобов'язалися профінансувати

логістичною артерією, що пролягає через Анголу, південну частину Демократичної Республіки Конго, Замбію, Зімбабве та Мозамбік. Цей коридор розглядається як стратегічна альтернатива китайським торговельним маршрутам, створеним у межах ініціативи «Пояс і шлях», необхідністю боротьби з тероризмом та підтриманням регіональної стабільності [3; 53].

Розширення впливу на африканському континенті не обмежується американськими ініціативами: подібну стратегічну лінію вибудовує і Європейський Союз. У 2022 році Європейська комісія представила масштабний Пакет інвестицій «Африка–ЄС», який став елементом довгострокової стратегії протидії зростаючому впливу Китаю в регіоні та своєрідною альтернативою його ініціативі «Пояс і шлях». Цей пакет спрямований не лише на фінансування інфраструктурних проєктів, але й на створення умов для інклюзивного економічного зростання, підтримку стійкості, цифрової та зеленої трансформації африканських партнерів. ЄС оголосив про виділення понад 150 мільярдів євро у вигляді інвестицій, що мають реалізовуватись через провідні європейські фінансові інституції: Європейський інвестиційний банк, Європейський банк реконструкції та розвитку, а також через спеціальні фонди, зокрема Фонд ЄС на підтримку сталого розвитку. Цей підхід суттєво відрізняється від китайської моделі фінансування, адже передбачає надання грантів, участь приватного капіталу, а не державних кредитів із високими відсотковими ставками [48].

Пакет «Африка-ЄС» базується на чотирьох ключових стратегічних напрямках, що відповідають Цілям сталого розвитку ООН: розвиток відновлюваної енергетики, підвищення енергоефективності, розвиток зеленого водню та боротьба зі зміною клімату й збереженням біорізноманіття. Головна мета програми полягає у сприянні переходу африканських держав до низьковуглецевої економіки та зменшенні їхньої вразливості до кліматичних ризиків. Таким чином, ЄС прагне позиціонувати себе як надійного партнера Африки у сфері сталого розвитку, водночас зберігаючи конкуренцію з Китаєм за

У підсумку, як США, так і Європейський Союз намагаються запропонувати Африці альтернативну модель співпраці, засновану на демократичних цінностях, сталому розвитку та принципах взаємної вигоди. Водночас обидві сторони усвідомлюють, що їхні ініціативи поки не можуть повною мірою конкурувати з потужним китайським фінансовим впливом. Капітал КНР, який приходить швидко, без політичних умов і здебільшого спрямовується у видимі інфраструктурні проєкти, залишається привабливим для африканських урядів. Попри це, глобальна конкуренція між Заходом і Китаєм за Африку стає дедалі виразнішою, і саме Африканський континент поступово перетворюється на арену боротьби за вплив між провідними світовими центрами сили [3; 21]. В 2022 році посол Китаю в Нігерії зазначив: «...з 2000 року Китай побудував на африканському континенті близько ста портів. Інакше кажучи, за два десятиліття китайські компанії допомогли створити 100 сучасних портових об'єктів, понад 100 000 кілометрів автомобільних доріг і 10 000 кілометрів залізниць, величезний внесок у зміцнення транспортної та економічної інфраструктури Африки» [35].

У контексті зростання економічної присутності Китаю в Африці особливо помітною є роль індустріальних парків, створених завдяки китайським інвестиціям. У межах ініціативи «Пояс і шлях» Пекін активно сприяв появі так званих Chinese Overseas Economic and Commercial Cooperation Zones спеціальних економічних зон, у яких діють китайські компанії, часто за умов, наближених до китайського законодавства. Показовим прикладом є індустріальний парк Sino Uganda Mbale Industrial Park в Уганді. Сьогодні там функціонує понад 40 підприємств, що виробляють найрізноманітнішу продукцію: від смартфонів і телевізорів до текстилю та металевих виробів. Щодня на цих підприємствах працює близько 10 тисяч людей, тож парк справді став важливим фактором зниження безробіття в регіоні. Водночас він є не лише виробничим осередком, а й інструментом реалізації стратегічних інтересів КНР [61; 61; 64]. Оскільки

більшість підприємств контролюються китайським капіталом, що автоматично формує китайські стандарти й підходи до управління. Інший, не менш показовий

33

приклад Національний парк у Малабо (Екваторіальна Гвінея), відкритий у 2016 році за підтримки китайської компанії China Road and Bridge Corporation. Парк займає понад 870 тисяч квадратних метрів і складається з кількох функціональних зон, серед яких є й «зона дружби» (англ. – Friendship Park zone), оформлена у традиційному китайському стилі. Проект поєднує екологічну та культурну місії, але водночас виступає інструментом «м'якої сили» Пекіна. Через подібні ініціативи Китай просуває позитивний образ надійного партнера, поступово закріплюючи свою політичну й економічну присутність у регіоні [59].

Таким чином, приклади з Уганди та Екваторіальної Гвінеї демонструють дві різні, але взаємопов'язані форми впливу Китаю в Африці. Індустріальні парки зміцнюють економічні позиції країни через інвестиції та виробництво, а культурні проекти, подібні до парку в Малабо, реалізують стратегію «м'якої сили», формуючи сприятливе сприйняття Китаю серед місцевого населення. Така подвійна стратегія, поєднання економічного і культурного впливу, дає Пекіну можливість більш глибоко інтегруватися у внутрішні процеси африканських країн. При цьому індустріальні парки приносять реальні економічні вигоди: створюють робочі місця, збільшують податкові надходження, сприяють індустріалізації та залученню держав континенту до глобальних виробничих ланцюгів.

2.2. Проблема «боргової пастки» та її вплив на розвиток регіону Китай на сучасній міжнародній арені займає позицію чи не найголовнішого фінансового та інвестиційного гравця. Зокрема, в рамках ініціативи «Один пояс, один шлях»

Пекін активно зміцнює свою економічну присутність на африканському континенті, який став важливим суб'єктом у змаганнях за геополітичне домінування. В попередньому підрозділі ми аналізували ініціативу BRI та її вплив на регіон. Згадана концепція є основним економічним та інвестиційним

рушієм Африки. Водночас, останні роки в науково-політичному дискурсі дедалі частіше лунає термін «боргової пастки» (англ. – dept-trap diplomacy), якою описують іншу сторону медалі китайської

34

допомоги. Йдеться про ситуації, коли великі обсяги позик, наданих на непрозорих або жорстких умовах, призводять до надмірного боргового навантаження на країну-позичальника. У разі неспроможності виконати фінансові зобов'язання, КНР отримує не лише економічні, а й політичні важелі впливу, а саме: доступ до стратегічних об'єктів, природних ресурсів чи навіть участь у прийнятті державних рішень [48].

Варто зазначити, що дослідження феномену «боргової пастки» Китаю є надзвичайно важливим для розуміння сучасних глобальних процесів. Воно дозволяє оцінити наскільки економічна співпраця Пекіна з країнами Африки є взаємовигідною чи існує ризик перетворення розвитку на залежність і які наслідки це може мати для фінансового суверенітету африканських держав. Зрештою, йдеться не лише про економіку, а й про нову модель міжнародних відносин, де кредити стають інструментом геополітики. Китайські інвестиції справді стали активним рушієм розвитку для багатьох африканських країн. Для держав, які роками страждали від нестачі інвестицій, китайська допомога дійсно стала ковтком свіжого повітря, тим не менш, незмога виплати боргів з боку африканських партнерів навіть в близькій перспективі, може призвести до дипломатичного колапсу в регіоні.

Символічним прикладом є вже раніше згадана Кенійська стандартна залізниця, побудована за фінансування Експортно-імпортного банку Китаю. Інфраструктурний проєкт дійсно допоміг скоротити час у дорозі від м. Найробі до порту Момбаса, однак ініціатива обійшлась у мільярди доларів, що врешті поставило Кенію на межу фінансової кризи. Схожі ситуації траплялись й в інших країнах, до прикладу, в Джибуті допомога Китаю в розбудові порту Дорале з одного боку налаштувала важливий торговельний вузол, а з іншого – дала можливість розмістити КНР свою першу військову базу за межами країни. У

Замбії, Анголі, Ефіопії накопичення боргів перед китайськими банками вже призвело до реструктуризації. Водночас багато африканських держав справді мають користь від китайських інвестицій, адже без них інфраструктурна модернізація могла б затягнутися на десятиліття. Крім того, Пекін нерідко

35

пропонує більш гнучкі й швидкі механізми фінансування, ніж ті, що доступні через Світовий банк чи МВФ. У цьому контексті «боргова пастка» не завжди є навмисною, деколи вона є наслідком слабкої фінансової дисципліни, корупції або неефективного управління проєктами на місцях. Попри це, проблема залишається очевидною: багато африканських країн ризикують втратити частину свого економічного суверенітету. Коли борг перевищує ВВП, а доходи від інфраструктурних проєктів не покривають відсоткових платежів, уряди змушені погоджуватись на політичні поступки або надавати доступ до своїх природних ресурсів у рахунок боргу. Тож, як підкреслюють автори, Китай може й не прагне відвертого домінування, однак його економічна стратегія призводить до ефекту, який посилює його політичну силу на континенті [39].

У період з 2000 по 2023 рік китайські фінансові інституції надали понад 1300 кредитів африканським державам та регіональним організаціям на суму понад 182 мільярди доларів США. Ці кошти спрямовувалися переважно у стратегічно важливі сектори: енергетику, транспорт, телекомунікації та видобуток корисних копалин. Завдяки цьому Китай став не лише найбільшим торговельним партнером континенту, а й одним із головних кредиторів [39]. Однак, тут ховаються серйозні фінансові ризики, адже в багатьох випадках кредити не супроводжуються достатньою економічною віддачею, що ставить під загрозу боргову стабільність окремих держав. Приклади Кенії та Ефіопії стали символами одночасного успіху і проблемності китайської моделі кредитування. Це підтверджує, що хоча китайські кредити відкривають шлях до інфраструктурного прориву, вони одночасно створюють залежність, яка може мати довгострокові політичні наслідки [39].

В цілому, важливо відокремлювати риторику взаємовигідного партнерства

від реальних економічних наслідків. У цьому контексті африканські уряди мають прагнути до більшої фінансової дисципліни та вимагати прозорості угод, аби уникнути ситуацій, коли державні активи можуть стати об'єктом застави або переходу під іноземний контроль. Китай останніми роками демонструє певну стриманість у наданні нових позик, переорієнтовуючись на проекти, які мають

36

більшу економічну віддачу та менші ризики дефолту. Така тенденція свідчить про прагнення Пекіна зберегти імідж надійного партнера, але водночас утримати контроль над стратегічними напрямками розвитку Африки. Африканські уряди мають зміцнювати власні інституції, підвищувати прозорість укладення угод і диверсифікувати джерела фінансування. Майбутнє Африки залежить від здатності її лідерів перетворити китайські інвестиції з потенційної пастки на справжній інструмент розвитку. Зрештою, йдеться не лише про Китай чи Африку, а про глобальну систему взаємозалежностей. У ній кожна економічна угода має політичний підтекст, а кожна дорога чи порт стають частиною великої гри за вплив. Питання лише в тому, хто навчиться грати в цю гру на рівних.

Висновок до розділу 2

Отже, аналізуючи економічні інтереси Китаю в Африці ми дійшли висновку, що африканський континент став ключовим елементом глобальної стратегії Пекіна. Ініціатива «Пояс і шлях» виступає основним інструментом для розширення економічного впливу в регіоні. На наш погляд, Китай не просто інвестує в ресурси, а будує довгострокову систему залежностей, яка поєднує економіку з політикою.

Розглянута ініціатива BRI, започаткована Сі Цзінпіном у 2013 році, яка є історичним спадкоємцем Великого шовкового шляху перетворилась у комплексну платформу, що охоплює інфраструктуру та торгівлю. Африка, з її демографічним потенціалом приваблює КНР в тому числі й своїм стратегічним положенням у Глобальному Півдні. Форум китайсько-африканського співробітництва (FOCAC) відіграє роль координатора, в 2025 році ця тенденція

зростає. Приклади інвестиційних проєктів ілюструють як успіхи, так і виклики. Кенійська стандартна залізниця, порт Дорале в Джибуті, міст Мапуту-Катембе в Мозамбіку, гідроелектростанція Ісімба в Уганді та відновлення TAZARA в Танзанії-Замбії демонструють, як китайські інвестиції модернізують транспорт і енергетику, скорочуючи час перевезень і долаючи дефіцит ресурсів. У Єгипті проєкт «Нової столиці» з інвестиціями 3,8 млрд доларів підкреслює стратегічне

37

поглиблення присутності, де китайська компанія не лише будує, а й контролює управління. У Магрибі, з інвестиціями 30,6 млрд доларів з 2005 по 2021 рік, Китай фінансує мегапроєкти в Алжирі, Марокко та Тунісі. Індустріальні парки, такі як Sino-Uganda Mbale, створюють робочі місця для 10 тис. людей, сприяючи локалізації виробництва.

Однак, ця співпраця не позбавлена суперечностей. Китайська стратегія приваблює відсутністю політичних умов, на відміну від Заходу, але посилює конкуренцію. На нашу думку, це перетворює Африку на арену геополітичної боротьби, де Китай виграє завдяки швидкості та прагматизму, але ризикує іміджом через домінування компаній. Проблема «боргової пастки» постає як ключовий виклик. Термін «debt-trap diplomacy» описує, як непрозорі кредити призводять до залежності, з прикладами Кенії, Джибуті, Замбії та Анголи.

На нашу думку, економічні інтереси Китаю в Африці – це баланс між розвитком і ризиками. Африканські уряди повинні посилювати прозорість. Якщо Африка перетворить інвестиції на справжній прогрес, а Китай на рівноправне партнерство, співпраця може стати моделлю для Глобального Півдня. В іншому випадку, боргові ризики загрожуватимуть стабільності. Загалом, цей розділ підкреслює, що економіка – це не лише цифри, а інструмент глобальної політики, де Африка має шанс стати активним гравцем.

38

РОЗДІЛ 3.

БЕЗПЕКОВИЙ ВИМІР КИТАЙСЬКО-АФРИКАНСЬКОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Китай перетворився на одну з ключових сил у сфері безпеки, що в свою чергу цілком вписується в ширший політичний наратив КНР про єдність Глобального Півдня. Фатумата Діалло та Мод Дескампе у своєму дослідженні «Залучення Китаю до забезпечення безпеки в Африці та наратив «Глобального Півдня»» пояснюють, що образ Глобального Півдня важливий насамперед символічно, оскільки багато країн, що розвиваються, сприймають себе як групу з подібними проблемами та історичним досвідом колоніалізму та дискримінації. Китай активно користується цим образом, щоб показати себе природним союзником. Африка для нього є одним із ключових регіонів, де він може посилити свій політичний вплив і сформувати нові міжнародні норми, що відповідають його власним інтересам [51].

Упродовж останніх років влада КНР значно зміцнила свою роль у питаннях безпеки на континенті. Якщо раніше Пекін намагався скласти образ країни, що діє відповідно до міжнародних правил, то тепер він прагне не лише брати участь у миротворчих операціях, а й задавати стандарти та формувати підходи до безпеки. Цей процес збігся зростаючим розчаруванням Африки у західних партнерах, які часто діяли зверхньо або використовували втручання як інструмент впливу. Нестабільність, невирішені конфлікти та зростання антизахідних настроїв у країнах Сахелю створили ґрунт для переорієнтації політики багатьох африканських урядів на альтернативних партнерів. До прикладу, у березні 2024 року Нігер і Чад оголосили про скасування угод про військове співробітництво із США та вимагали виведення американських військ. У Малі та Буркіна-Фасо під час численних народних демонстрацій, лунали заклики до припинення військової присутності Франції в країні. Китай у цій ситуації представляє себе як державу, що поважає суверенітет, не нав'язує політичних умов та підтримує розвиток у форматі взаємної вигоди [51].

Майданчиком для китайсько-африканського партнерства став форум співпраці FOCAC, створений у 2000 році. Відтоді Китай нарощував свою

безпекову присутність, беручи участь у миротворчих операціях ООН, патрулюючи води біля берегів Сомалі та реагуючи на кризи, що загрожували його громадянам або економічним інтересам. Прикладом таких дій стали евакуації з Ємену у 2015 році та з Судану у 2023 році. Показовим кроком також стало створення китайської військової бази в Джибуті, яку офіційно називають логістичним хабом, хоча її можливості значно ширші та включають розвідку, захист інфраструктури та підтримку операцій. Поступово Китай почав не лише підтримувати операції з безпеки, а й впливати на те, як африканські держави розуміють та організовують згаданий сектор. Це стало частиною ширшої стратегії, що відображає бачення Сі Цзіньпіна щодо підвищення ролі Китаю у світі. Пекін просуває власну модель політичного управління та військової організації, в якій провідна роль належить правлячій партії. Для цього Китай активно інвестує у навчання військових і політичних еліт Африки, запроваджує програми стажувань і професійної військової освіти, поширює власні підходи до політичної лояльності, дисципліни і контролю. Деякі африканські країни охоче сприйняли ці ідеї, особливо ті, чиї політичні структури прагнуть зміцнити владу та запобігти переворотам. Серед випускників китайських військових академій є не лише міністри оборони, а й глави держав, прем'єр-міністри та керівники силових структур [51].

Важливою складовою китайського підходу є також вплив на поліцейські сили. Тисячі африканських правоохоронців проходять навчання у Китаї, де опановують практики, що акцентують увагу на збереженні державного контролю, громадського порядку та нагляду. У результаті дедалі більше африканських держав впроваджують китайські системи відеоспостереження, розпізнавання облич та інші інструменти цифрового контролю [51].

Сьогодні Китай активно розширює свою безпекову присутність в Африці, і це вже не просто торгівля чи інвестиції, Пекін задумався над роллю гарантуючої сили безпеки. Соціально-економічні кризи, конфлікти та терористичні загрози в

багатьох країнах субсахарської Африки створили «вікно можливостей» для Китаю, щоб суттєво посилити свою військову дипломатію [63]. Стратегія КНР включає три головні складові:

1. Активне тренування африканських військових і співпраця в рамках спільних військових навчань [63].
2. Значне збільшення постачання озброєнь [63].
3. Розвиток приватного сектору безпеки [63].

Китай не просто розширює економічну присутність в Африці, він активно перебудовує свою роль на континенті, перетворюючись на значного гравця в безпековій сфері. У новому плані дій Форуму FOCAC на період 2025–2027 років Пекін вперше взяв на себе стільки зобов'язань у військовій сфері. Таким чином, Китай прагне будувати партнерські відносини з регіоном крізь призму безпекового співробітництва. Ще на початку 2000-х внесок Китаю в безпеку Африки був невеликим. Пекін мав меншу частку в африканських озброєннях, приймав небагато африканських офіцерів до своїх військових навчальних закладів і не проводив масштабних спільних маневрів. Зараз ситуація радикально змінилася: КНР щороку навчає приблизно 2 000 африканських офіцерів, а китайська бронетехніка експлуатується в багатьох країнах континенту (приблизно 70% країн мають у своєму арсеналі китайські бронемашини). Військові навчання з африканськими країнами також суттєво посилюються: з 2006 року Китай провів більше 20 спільних маневрів із африканськими збройними силами. Зокрема в рамках навчання «Peace Unity» у 2024 році разом з Танзанією й Мозамбіком, а також масштабні повітряні навчання з Єгиптом у 2025 році, які стали одними з найбільших за всю історію китайської військової присутності в Африці. Крім того, Китай підтримує свою морську діяльність на континенті: він постійно чергує супровід кораблів в Аденській затоці та проводить багато обмінів із африканськими військовими. У травні 2025 року 100 молодих африканських офіцерів з 40 країн поїхали до Китаю на ознайомчу програму під егідою Народно-визвольної армії Китаю. Цю безпекову стратегію КНР пов'язує зі своєю глобальною концепцією. Через неї Пекін інтегрує військову співпрацю

з політичними зв'язками: підтримує правлячі партії, наближає їх до КПК, просуває китайські моделі управління і таким чином створює мережу впливу, яка працює не лише в економічній, а й у політичній площині [63].

Африканські уряди зазвичай позитивно сприймають таку співпрацю. Для багатьох країн Китай – це джерело доступного озброєння, гнучких кредитів і політичної підтримки режимів. При цьому деякі політичні еліти в Африці бачать у співпраці з Китаєм спосіб зміцнити власний режим. Однак у низці африканських країн лунають і критичні оцінки. Представники правозахисних організацій, медіаспільноти та демократично орієнтованих громадських рухів висловлюють занепокоєння тим, що впровадження китайських технологій безпеки, зокрема систем відеоспостереження, може сприяти посиленню державного контролю та використовуватися для обмеження громадянських прав і свобод. Крім того, наголошується, що поглиблення політичної співпраці з Китаєм інколи супроводжується зниженням стандартів у сфері прав людини. З огляду на це, посилення безпекового впливу Китаю в Африці має подвійний характер: з одного боку – це може допомогти країнам континенту боротися з тероризмом, нестабільністю та іншими загрозами. З іншого боку – це викликає занепокоєння, що Китай, нав'язуючи свою модель безпеки, буде закріплювати авторитарні підходи й інструменти контролю. У перспективі важливо, щоб африканські суспільства активно контролювали умови співпраці з Китаєм. Прозорість угод, чіткі механізми звітності та участь громадськості можуть зменшити ризики, пов'язані з розширенням китайської безпекової присутності, і забезпечити, щоб така співпраця координувалась на користь широкого кола громадян, а не лише політичних еліт [41].

Крім державної військової співпраці, Китай також розширює свій вплив через приватні охоронні компанії, які беруть на себе охорону портів, морські патрулі та інші безпекові завдання. Ці компанії розширюють свою діяльність без надійної нормативно-правової бази, що за словами професора Ліванського університету Хабіба аль-Бадаві, створює такі ризики, як відсутність прозорості,

законодавство Китаю не поширюється на приватні військові кампанії, що діють за кордоном, а забезпечення дотримання міжнародних законів залишається серйозною проблемою», – написав аль-Бадаві в журналі «Journal of Afro-Asian Studies» [63]. Незважаючи на те, що вони називаються приватними, всі китайські приватні військові компанії контролюються державою і укомплектовані колишніми членами Народно-визвольної армії та Народної збройної поліції – це є продовженням принципу КПК, згідно з яким «партія контролює зброю». Згідно з китайським законодавством, більшості ПВК заборонено використовувати зброю, але компанії знаходять способи обійти ці обмеження. Вони часто співпрацюють з місцевими приватними охоронними компаніями або місцевими ополченцями. «Співпрацюючи з місцевими ополченцями, ви фактично стаєте на чийсь бік у місцевих конфліктах», – сказала «Голосу Америки» незалежна консультантка з питань безпеки з Південної Африки Жасмін Опперман. Незважаючи на обмеження використання зброї, китайські охоронні компанії були залучені до стрілянини та інших насильницьких інцидентів у Кенії, Уганді, Замбії та Зімбабве [63].

Китайські приватні охоронні компанії сьогодні працюють у різних регіонах Африки, переважно там, де реалізуються масштабні інфраструктурні та інвестиційні проєкти в межах ініціативи «Пояс і шлях». Зі зростанням економічної присутності Китаю на континенті саме ці структури зайняли ключову нішу в забезпеченні безпеки: вони захищають китайський персонал, будівельні майданчики, видобувні об'єкти, логістичні вузли, морські порти, залізничні коридори та інші критично важливі елементи інфраструктури. Їхня діяльність стала своєрідним «додатком» до китайських інвестицій, адже без належного рівня безпеки сталість реалізації проєктів була б неможливою у багатьох нестабільних або конфліктних регіонах [63].

Китайські приватні охоронні компанії, зокрема «VSS Security Group», «DeWe Security Service», «Frontier Services Group», «Shandong Huawei Security

Group» та «China Security and Technology Group», вже давно виконують не лише функції фізичної охорони китайських підприємств, інфраструктурних об'єктів та

43

логістичних маршрутів в Африці. Їхня діяльність охоплює ширший спектр безпекових послуг: від збирання й аналізу розвідувальної інформації до підготовки місцевого персоналу, включно з тренуванням африканських охоронців. Крім того, ці компанії пропонують консультативну підтримку у сфері логістики та беруть участь в охороні високопосадовців і делегацій. Такий комплексний підхід дозволяє їм формувати довгострокові партнерства з урядами африканських держав і стає важливим інструментом підтримки китайської присутності на континенті [63].

Серед компаній, що демонструють високий рівень інституційного розвитку, вирізняється «Hua Xin Zhong An». Вона стала однією з перших китайських охоронних структур, які офіційно надають озброєний супровід китайським торговельним і транспортним суднам, що працюють уздовж африканського узбережжя. Компанія активно залучає іноземних фахівців і впроваджує міжнародні стандарти управління безпекою, зокрема ISO 28000¹. «Haiwei» – це ще один великий гравець у китайському секторі безпеки, який має розгалужену мережу сертифікатів та надає послуги захисту китайських логістичних, будівельних і транспортних компаній у низці африканських країн, включно з Танзанією та Ефіопією. Їхня діяльність свідчить про те, що китайські ПВК поступово переходять від ролі охоронних підрядників до комплексних операторів безпекових послуг, інтегрованих у глобальні стандарти й практики [37].

Поєднання технічної допомоги, управління безпековими процесами та взаємодії з місцевими структурами дозволяє Китаю розширювати свій вплив у регіоні непомітно та без прямої військової присутності. Фактично Китай отримує можливість формувати інфраструктуру безпеки навколо своїх проєктів, зберігаючи імідж держави, що «не втручається» у внутрішні справи інших країн. Для Пекіна це стратегічно вигідно: контроль за безпекою забезпечує стабільність

¹ISO 28000 – це міжнародний стандарт, який встановлює критерії для організації та контролю систем безпеки в ланцюгах постачання.

44

інвестицій, зміцнює довгострокові партнерства з урядами африканських держав і створює приховані, але впливові канали взаємодії.

Висновок до розділу 3

Сучасна безпекова присутність Китаю в Африці стала важливою частиною його ширшої стратегії впливу на глобальну політику. Пекін поступово переходить від ролі «спостерігача» до ролі активного архітектора безпекового порядку на континенті. Китай зумів запропонувати африканським державам те, чого їм часто бракувало у співпраці із Заходом: відчуття поваги до суверенітету, швидку технічну допомогу та відсутність політичних умов. Саме це стало основою для розширення китайської участі у сфері безпеки. Участь у миротворчих операціях, навчання офіцерів, поставки озброєнь та створення власної безпекової інфраструктури: від військової бази в Джибуті до мережі приватних охоронних компаній свідчать про перехід КНР до більш амбітної стратегії. Її мета полягає не лише в забезпеченні захисту власних економічних проєктів, а й у формуванні нового уявлення про безпеку. Цей підхід активно імпортується в африканські країни через освітні програми, тренування силових структур та впровадження технологій контролю. Однак, зростання впливу Китаю має і суперечливі наслідки. Для багатьох африканських урядів така співпраця є шансом зміцнити власні державні інститути та отримати доступні ресурси для боротьби з конфліктами та нестабільністю. Водночас, громадськість та правозахисні організації попереджають: впровадження китайських моделей безпеки може сприяти посиленню авторитарних практик та обмеженню громадянських прав. Присутність ПВК, що діють без чіткої міжнародної регуляції, також створює додаткові виклики для прозорості.

Отже, посилення ролі Китаю в африканському секторі безпеки слід

розглядати як багатогранний процес. Для одних держав воно відкриває нові можливості, для інших створює ризики. У перспективі важливо, щоб взаємодія з КНР не зводилася до зміцнення окремих політичних режимів, а сприяла розвитку

45

стабільних систем безпеки. Лише за таких умов партнерство з Китаєм зможе працювати на користь не лише урядам, а й населенню Африки.

46

РОЗДІЛ 4.

ПОЛІТИЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ПРИСУТНОСТІ КНР В АФРИЦІ

4.1. Підтримка політичних режимів та авторитарних урядів Сучасні китайсько-африканські відносини формуються в тому числі й крізь призму керування політичними режимами в регіоні. Китай, на відміну від Західного блоку, не висуває серйозних вимог у вигляді просування демократії та дотримання прав людини. Політична еліта КНР вдається до концепції невтручання у внутрішні справи держав, зокрема в Африці. Керівна верхівка регіону розглядає такий підхід більш привабливим та швидким, оскільки надання фінансової допомоги надається без особливих політичних умов. Тим не менше, схожа «байдужість» з боку Пекіну формує не надто схвальну суспільно політичну думку: КНР таким чином підтримує режими, які часто критикують за авторитаризм, обмеження свобод та прозорості. Однак, із погляду китайського світобачення, зазначений підхід не є чимось небезпечним в контексті світового домінування.

Водночас, політичну присутність Пекіну в африканському регіоні не слід вважати абсолютно «толерантною». Керівна верхівка КНР зацікавлена у просуванні власної ідеології та залучає місцеві політичні еліти, такий підхід отримав назву «партійна дипломатія» (англ. party diplomacy). Історичне тло впровадження зазначеної концепції на африканський континенті сягає ще 1950-х років, під час визвольних рухів у Африці. Початковий характер пропагування китайських політичних цінностей мав на меті поширювати комуністичні

революційні наративи [11; 41; 55]. Із часом міжпартійна дипломатія КНР еволюціонувала до ширшого співробітництва, що охоплює різноманітні форми політичної підтримки, зокрема фінансування економічних проєктів. Із 2017 року Міжнародний департамент ЦК КПК розпочав активне залучення африканських політиків. Тисячі представників партій різних країн Африки відвідували Китай для участі у програмах, що передбачають обмін досвідом, навчальні курси та

47

семінари, на яких демонструється китайська модель державного управління. Такі візити зазвичай супроводжуються екскурсіями до історичних об'єктів, сучасних інфраструктурних проєктів тощо. Основний акцент зазначених програм робиться на висвітленні ключових результатів китайської моделі, а саме: боротьба з бідністю, створення робочих місць, розвиток інновацій, протидія корупції [11; 55].

Партійна дипломатія має більш неофіційний характер, водночас вплив згаданої концепції має значний вплив на формування зовнішньополітичного іміджу КНР в Африці. Крім того, партійні зв'язки виконують функцію інструмента збору відомостей про внутрішні політичні процеси африканського регіону, що дозволяє Пекіну коригувати власну стратегію в африканських державах. Найбільш тісна співпраця здійснюється з правлячими партіями Південної та Східної Африки, а саме: «Африканський національний конгрес» у ПАР; «Зімбабвійський африканський національний союз»; «ФРЕЛІМО», Мозамбік; «СВАПО», Намібія; «Народний рух за визволення Анголи – Партія праці», Ангола [5]. Натомість у Північній Африці підхід Китаю є більш широким: контакти встановлюються не лише з владними силами, але й з опозиційними партіями.

Одним із ключових інструментів співпраці Китаю з африканським регіоном в межах партійної дипломатії є проведення двосторонніх зустрічей на високому рівні між міністром міжнародного департаменту КПК або його заступниками та африканськими партійними діячами. У 2017 році Пекін організував зустріч «КПК у діалозі зі світовими політичними партіями», а в 2018

в Танзанії було організовано «Зустріч високого рівня КПК у діалозі зі світовими політичними партіями» [11]. На заході був присутній заступник міністра Міжнародного департаменту ЦК КПК Сю Люпін, де сторони дійшли консенсусу щодо спільного навчання між китайськими та африканськими політичними партіями. Крайня зустріч такого формату відбулась 3 серпня 2024 року в столиці ПАР, м. Кейптаун, де міністр Міжнародного департаменту ЦК КПК зустрівся з африканськими урядовцями. Сю Люпін зазначив, що під стратегічними

48

керівництвом генерального секретаря КНР Сі Цінпіна та президента ПАР Сіріла Рамафоси відносини між країнами вступили в «золоту еру». Схожі заходи стали невід’ємною складовою концепції партійної дипломатії КНР з африканськими країнами, однак спалах Covid-19 дещо обмежив візити в рамках зазначених зустрічей. У липні 2025 року в Йоганнесбурзі, в ПАР відбувся Саміт визвольних рухів, організований Африканським національним конгресом, у якому взяла участь делегація Комуністичної партії Китаю на чолі з міністром Міжнародного департаменту ЦК КПК Лю Цзянчао. Центральною темою зустрічі було збереження політичної спадщини визвольних рухів, розвиток соціально економічної інтеграції та зміцнення солідарності задля стабільного майбутнього Африки. У саміті взяли участь ключові партії, що походять із визвольних рухів Південної та Східної Африки, серед них «Народний рух за визволення Анголи – Партія праці», «СВАПО» (Намібія), «ФРЕЛІМО» (Мозамбік), «Зімбабвійський африканський національний союз» та «Чама Ча Мапіндузі» (Танзанія). У центрі уваги перебувало не лише історичне значення цих партій, які свого часу боролися проти колоніалізму та апартеїду, а й актуальні виклики сучасності, зокрема необхідність економічної модернізації, розбудови інфраструктури, подолання соціальної нерівності та залучення молоді й жінок до політичного й економічного життя [42].

Участь Китаю в цьому форумі засвідчила прагнення Пекіна поглиблювати політичний діалог із партіями, що зберігають вагоме значення в африканських країнах, а також формувати довгострокові партнерські зв’язки, побудовані на

ідеологічній спадковості та спільному розумінні проблем розвитку. Під час саміту Лю Цзянчао провів низку двосторонніх зустрічей з лідерами партій учасниць, під час яких обговорювалися питання співпраці у сфері інфраструктурних проєктів, торгівлі, інвестицій, а також глобальної політичної координації. Особливий акцент було зроблено на тому, що Китай розглядає партнерів не лише як історичних союзників, але й як ключових акторів у формуванні політичного порядку сучасної Африки. Цей саміт став прикладом того, як партійна дипломатія Китаю трансформується у багатовимірний

49

інструмент впливу: від ідеологічної солідарності вона переходить до практичної співпраці у сфері розвитку, технологій і міжнародної політики. Для африканських учасників така взаємодія дає можливість посилити власні позиції на глобальній арені та отримати підтримку у вирішенні внутрішніх соціально економічних проблем. Для Китаю ж подібні зустрічі зміцнюють його образ стратегічного партнера та надійного союзника, що поважає історичний досвід африканських країн і водночас пропонує конкретні механізми співпраці в умовах сучасних викликів [41].

Таким чином, партійна дипломатія Китаю відіграє важливу роль у формуванні політичного домінування на африканському континенті. Влада КНР використовує згаданий підхід для просування власного політичного устрою серед африканських країн. Можна констатувати, що підтримка політичних режимів відбувається крізь призму залучення місцевих партій, просуваючи китайський погляд державного управління. Для Пекіна політичні режими країн континенту не є важливими, що часто зумовлює підтримку авторитаризму. Тим не менш, це не зупиняє політичну еліту КНР надалі просувати підхід партійної дипломатії на африканському континенті.

4.2. Використання «м'якої сили» для просування китайської моделі розвитку. Культурний обмін та роль Інститутів Конфуція Вплив держав одна на одну в умовах сучасних політичних викликів та глобальної нестабільності

набуває все більшого значення. Термін «м'яка сила» (англ. soft power) був запропонований Джозефом Наєм у книзі «Приречений бути лідером: мінлива природа американської влади». На відміну від «жорсткої сили», що ґрунтується на примусі, стратегія soft power діє через переконання та привабливість. Для Дж. Ная важливим є результат, зміна поведінки іншого актора не під тиском, а завдяки його добровільному вибору. Таким чином, «м'яка сила» передбачає вплив за допомогою культури, політичних цінностей і зовнішньої політики, що формують привабливий образ держави [69]. Політичні цінності також формують рівень привабливості держави. Демократія,

50

верховенство права, захист прав людини, участь у міжнародних організаціях і надання гуманітарної допомоги розглядаються як прояви «м'якої сили». Водночас, авторитарні держави зазвичай мають обмежений потенціал у цій сфері, адже їхня модель управління не відповідає загальноприйнятим демократичним стандартам. Винятком у цьому сенсі є Китай, чия «м'яка сила» формується на інших засадах і не вкладається в класичні західні уявлення. Таким чином, концепція «м'якої сили» сьогодні є одним із провідних інструментів просування зовнішньої політики держав. Однак в сучасному світі економічна та військова потуги залишаються пріоритетними чинниками, щоб переважати на міжнародній арені. Водночас, формування привабливого іміджу держави шляхом культурних аспектів також слугує вагомим потенціалом просування власних інтересів [69].

Особливо показовим прикладом в цьому контексті є Китай, який за останні десятиліття значно розширив свій м'який вплив. Пекін не обмежується традиційним інструментом політичного впливу – військовою могутністю. Значну роль стратегій керівної еліти Китаю залишається «м'яка сила». Африканський континент є невід'ємною складовою зовнішньополітичної стратегії КНР, а концепція soft power залишається одним із головних інструментів політичного впливу на континент. Сучасна зовнішньополітична стратегія Китаю вибудовується на перетині ідеологічних засад, економічної

потужності та зростаючих геополітичних амбіцій. У центрі цього підходу перебуває концептуальний апарат, сформований керівництвом КНР упродовж останнього десятиліття. Йдеться насамперед про так звану Думку Сі Цзіньпіна про соціалізм з китайською специфікою нової ери – ідейну платформу, яка визначає не лише внутрішній розвиток держави, а й її бачення глобального порядку. Концепція позиціонується як продовження марксистсько-ленінської традиції в умовах XXI століття, але водночас адаптує класичні догми до реалій світової політики, що характеризується конкуренцією великих держав, переглядом ролі міжнародних інститутів та посиленням регіональних центрів сили. На основі марксистської методології китайські аналітики трактують

51

міжнародну систему як простір постійної боротьби за ресурси, ідеї та політичне домінування. При цьому Китай розглядає себе не як ревізійністську державу, а як «реформатора» – актора, здатного запропонувати альтернативу західноцентричним моделям організації міжнародних відносин. Така інтерпретація дозволяє Пекіну просувати власні підходи до глобального управління, підкреслюючи відмінність китайського шляху від історичного досвіду колоніальних держав [2].

Зростання ролі Китаю у світі пов'язане не лише з його економічною динамікою. Поступове посилення політичного, військового й технологічного потенціалу формує передумови для перетворення країни на один із головних центрів глобальної системи. У наукових дискусіях підкреслюється, що КНР демонструє зростання практично за всіма ключовими вимірами сили: від військових інновацій та зміцнення морської присутності до розвитку гігантських економічних зв'язків і створення багатовимірної дипломатичної мережі. Саме тому концепція багатопolarity, яку активно просуває китайська політична еліта, об'єктивно відображає амбіції Пекіна стати одним із провідних геополітичних гравців[2; 4].

Важливим виміром глобальної стратегії Пекіна стає «м'яка сила». На відміну від традиційних підходів західних демократій, Китай застосовує

ширший набір інструментів: від культурно-освітніх проєктів до інформаційних технологій та інституційної дипломатії. Розширення мережі Інститутів Конфуція, підтримка академічних обмінів, створення міжнародних медіаплатформ дозволяють КНР формувати позитивний імідж і демонструвати власну культурну привабливість. У випадку Африки важливою є також апеляція до наративів постколоніалізму: Китай прагне позиціонувати себе як партнер, що не має колоніального минулого та пропонує модель взаємодії, побудовану на взаємній вигоді. Водночас м'яка сила в інтерпретації Китаю нерідко перетинається з елементами інформаційного впливу, медійного позиціонування, підтримки політичних еліт або окремих партій. Комбінація цих інструментів створює для Пекіна можливість формувати не лише культурні, а й політичні

52

орієнтації країн-партнерів, зміцнюючи інформаційний та ідеологічний вплив. Таким чином, сучасне позиціонування КНР у світі спирається на багатовимірну модель, де поєднуються ідеологія, економіка, м'яка сила, безпекові інструменти та дипломатична активність. Китай пропонує власну версію глобального розвитку, в якій наголос робиться на багатополлярності, суверенітеті, економічному прагматизмі та «спільній долі людства». Саме ці принципи стають ідейним фундаментом його зовнішньої політики. У довгостроковій перспективі такий підхід має на меті посилити роль Китаю в міжнародній системі, трансформувати глобальні норми й інститути та забезпечити умови для стабільного розширення його впливу. При цьому ключовим завданням китайського керівництва є легітимація свого зростання як «природного» та «мирного», що особливо важливо в контексті стратегічного суперництва зі Сполученими Штатами Америки й загальної напруженості глобального середовища [2] .

За даними рейтингу Global Soft Power Index, який щорічно публікує компанія Brand Finance, у 2025 році Китай посідає друге місце серед держав світу за рівнем «м'якої сили» [31]. У порівнянні із 2024 роком, КНР займав третю позицію після США та Великої Британії (Див. Додаток В). Загальний бал

КНР у 2025 році зріс із 71,2 до 72,8, що свідчить про покращення відразу в кількох сферах. Зокрема, Пекін зміцнив свої позиції в галузях бізнесу та торгівлі, освіті, науці та культурній дипломатії. Важливу роль у цьому процесі відіграють масштабні інфраструктурні проєкти в рамках ініціативи «Пояс і Шлях» (детальніше про згадану концепцію описано в Розділі 2), а також розширення освітніх програм та культурних обмінів, активна діяльність Інститутів Конфуція мають значний глобальний вплив [31].

На наш погляд, вихід КНР на друге місце у глобальному рейтингу «м'якої сили» має важливе значення для співпраці з Африкою в тому числі. Оскільки зростання міжнародного авторитету сприяє тому, що африканські країни починають сприймати Китай не лише в контексті економічного партнерства. Для країн африканського регіону це можливість отримати доступ до китайських

53

освітніх програм, культурних ініціатив, що в свою чергу ще більше підсилює бажання співпраці. Для Китаю ж Африка – це регіон, де можна виразно демонструвати ефективність soft power стратегії, оскільки побудова відносин не лише в економічному, але й культурному та освітньому аспектах є не менш важливою [4; 24].

Вагомим прикладом залучення освітньої дипломатії Китаю на африканському континенті є співпраця із Сенегалом. Згідно зі статті «М'яка сила Китаю в Африці: приклад Сенегалу» все більше молодих сенегальців для здобуття освіти обирають КНР. На думку автора, для молоді існують декілька причин, по-перше, бажання дізнатись більше про Китай, особливу популярність країна отримала після проведення Олімпійських ігор в 2008 році. Стрімкий технологічний розвиток КНР теж мотивує сенегальську молодь переїжджати до Піднебесної. Китайський уряд також пропонує низку навчальних заохочень у вигляді стипендій та безкоштовних навчань на технологічні спеціальності. Та й в цілому, вартість навчання в Китаї є значно дешевшою, ніж на Заході, а знання китайської мови та досвід для молодих, амбітних сенегальців при поверненні додому відчиняють двері до провідних компаній, таких як Huawei та ZTE [17].

Інститути Конфуція (далі – ІК) є одним з найбільш системних і послідовних ініціатив КНР у сфері «м'якої сили». Формально вони позиціонуються як некомерційні освітньо-культурні центри, створені для популяризації китайської мови, культури, а також для поглиблення взаєморозуміння між Китаєм та іншими народами. Кожен інститут функціонує на базі іноземного університету-партнера за моделлю спільного управління, де китайська сторона забезпечує фінансування, викладачів, навчальні матеріали й культурну програму, а приймаюча установа надає приміщення та адміністративну підтримку. Така схема дозволяє Пекіну уникати прямого державного брендування, зберігаючи при цьому повний контроль над змістом діяльності. На практиці ІК виконують значно ширший спектр завдань, ніж просте викладання путунхуа. Вони є платформою для формування позитивного іміджу Китаю, просування офіційної історичної та політичної наративів, а також

54

створення мережі лояльних до КНР іноземних викладачів, студентів і культурних діячів. Навчальні програми та культурні заходи систематично уникають «чутливих» тем (події на площі Тяньаньмень, статус Тайван тощо), що дає підстави критикам розглядати інститути як інструмент цензури та ідеологічного впливу в академічному середовищі приймаючих країн. Водночас саме ця «політично нейтральна» подача робить їх ефективними: на відміну від відверто пропагандистських каналів, ІК працюють у м'якому, повсякденному форматі: курси мови, майстер-класи з каліграфії, кінопокази, що сприяє поступовому формуванню симпатії та довіри. У глобальному контексті такі освітні осередки є частиною ширшої стратегії культурного та дискурсивного позиціонування Китаю як цивілізаційної альтернативи Заходу. Вони доповнюють економічні ініціативи («Один пояс – один шлях»), медійні проєкти (CGTN, China Daily) та академічні обміни, створюючи багатопланову екосистему впливу. Якщо економічна присутність Китаю часто викликає настороженість через борги чи конкуренцію, то культурна дипломатія через ІК сприймається як «нейтрально-позитивна» і рідко стає об'єктом жорсткого політичного опору,

принаймні до останнього часу, коли низка західних країн почала закривати інститути саме через побоювання щодо академічної автономії та ідеологічного втручання [8].

У Сенегалі ІК працює на базі Університету Шейха Анта Діюпа в Дакарі. Саме через ці освітні осередки Китай створює відчутний слід на освітній карті Африки [12; 17; 43]. Втім, ІК – це не лише освітня, а й політична стратегія впливу. Через них Китай поширює власну культурну парадигму, формує покоління африканських лідерів, які з дитинства чи юності знайомляться з китайськими традиціями та мовою. Цей процес можна розглядати як «культурну дипломатію», що в перспективі може змінити саму ідентичність африканських суспільств [43; 44; 67]. Водночас, КНР стикається із конкурентним Заходом, який все ще має вплив культури. До прикладу в Сенегалі, як і в багатьох африканських країнах здобуття освіти в країнах Європи, а також споживання культурних продуктів

55

(фільми, музика, література тощо) все ще залишаються престижним атрибутом [17].

У травні 2024 року відбулася спільна конференція ІК в Африці, присвячена 20-й річниці їхньої діяльності на континенті. Тема конференції «Локалізація, розвиток, співробітництво та інновація» підкреслює прагнення адаптувати програми мовної й культурної освіти до місцевих умов. На відкритті були присутні численні урядовці, представники академічної спільноти та китайські дипломати, які згадували, що на початку першого відкриття ІК в 2004 році в Кенії було багато викликів, але з часом цей проєкт «вкоренився» в Африці й зробив значний внесок у культурний обмін. У межах конференції створили Альянс Інститутів Конфуція Східної Африки, щоб поглибити мовне й культурне співробітництво між країнами [64].

Культурна дипломатія є одним із найпопулярніших інструментів сучасного політичного домінування. Китай активно використовує мову у якості популяризатора іміджу в Африці. До прикладу, в нещодавній статті «Як Китай

просуває свою мову та культуру в Африці» від DW автор зазначає, що присутність китайської культури, зокрема через просування мови – це свідомо державна стратегія. Міраді Чекпо героїня статті, яка проживає в Беніні розповідає, що зацікавилась китайською культурою ще в середній школі, коли дивилась китайські телеканали та мріяла відвідати Китай і вивчити мову. В результаті вона пройшла трирічні курси китайської мови при ІК в Університеті Абомея-Калаві в Беніні і зараз працює перекладачкою в китайській торговельній компанії у себе в країні [17]. Станом на сьогодні на африканському континенті ІК налічуються в 48 країнах (Див. Додаток Г), де пропонують курси китайської мови, культурні заходи, мовні табори й культурні обміни [25]. Таке поширення освітніх осередків на континенті розглядається як один із способів КНР розширити культурний і, в свою чергу, політичний впливи в Африці.

Водночас, активне залучення африканської молоді до вивчення китайської мови на практиці показує, що небагато студентів отримують можливість перспективного працевлаштування. Китайські компанії надають перевагу

56

влаштовувати на роботу власних громадян для більшості інфраструктурних проєктів, в які інвестує КНР: будівництво портів, доріг та аеропортів. За словами Сімбараше Гукурме, соціального науковця і викладача Університету Сола Плаатє в Кімберлі (ПАР), багато студентів стають викладачами китайської мови: «Майже весь викладацький склад та персонал ІК в Університеті Зімбабве складається з місцевих науковців, які викладають китайську мову і отримали певну фінансову підтримку для навчання в Китаї» [17]. Критики зауважують, що ІК також можуть бути інструментами впливу китайського уряду в тому числі для поширення власних політичних наративів. У згаданій статті розглядається дослідження під назвою «Інституціолізована культурна присутність Китаю в Африці» в 2023 році, проведене Авріл Джоффе, де автор зазначає, що таке масове розповсюдження китайської просвіти може тиснути на місцеві культури. Це створює ризики домінування, коли китайські культурні продукти або цінності можуть витіснити або пригнічувати місцеву творчість. Джоффе

зазначає, що африканські уряди, митці, громадянське суспільство мають виробити політику «взаємної участі», щоб зберегти власну культурну автономію. Таким чином, можна дійти висновку, що мовно-культурна дипломатія, зокрема через ІК, є важливою складовою китайської стратегії «м'якої сили» в Африці, яка прагне поєднати культурні та економічні чинники. Водночас, існують ризики щодо обмежених кар'єрних перспектив, потенційної ідеологізації та культурного домінування [17].

Згідно з опитувань студентів із різних країн Африки, які розповідають про власний досвід життя і навчання в Китаї, для більшості з них КНР постає як приклад швидкої економічної трансформації, технічного прогресу та продуманої державної політики. Вони відзначають високий рівень розвитку інфраструктури: від залізниць і доріг до сучасних кампусів та «розумних» міст. Китай, на їхню думку, зумів поєднати інновації, науку, підприємництво і державну підтримку, щоб стати світовим лідером у сфері технологій, відновлюваної енергетики та штучного інтелекту. Студенти також позитивно оцінюють китайську систему боротьби з бідністю, соціальний захист населення і прагнення до екологічної

57

сталості. Багато хто вважає, що ініціатива «Один пояс, один шлях» сприяє розвитку Африки, створюючи можливості для торгівлі, освіти, культурного діалогу і взаємного збагачення [15].

Попри ці позитивні оцінки, досвід африканських студентів у Китаї не позбавлений труднощів. Частина з них говорить про мовний бар'єр, складність адаптації до китайського середовища й страх втратити власну культурну ідентичність. Деякі критикують нерівність у розподілі освітніх можливостей, коли найкращі програми та гранти доступні переважно студентам з привілейованих верств чи окремих регіонів. Проте більшість респондентів визнає, що навчання в Китаї стало для них поштовхом до саморозвитку, розширення світогляду і появи нових професійних амбіцій. Багато студентів прагнуть застосувати отримані знання вдома у розвитку підприємництва, технічних спеціальностей, екології чи державного управління [15].

Медійна сила є ще одним інструментом просування «м'якої сили» Китаю в Африці. Серед ключових медіа-акторів, через які Китай просуває свої наративи можна виокремити наступних: CGTN Africa – телевізійний канал, який розпочав свою роботу в 2012 році. Зазначена інформаційна платформа випускає контент англійською, французькою мовами, а також суахілі. Xinhua News Agency – ще одне провідне інформаційне агентство на африканському континенті, яке просуває китайські цінності. Станом на сьогодні, агентство налічує близьку 37 бюро по всій Африці. Через ці канали Пекін транслює сюжети, які показують Китай з точки зору африканського партнера в рамках інфраструктурної діяльності, економічного співробітництва та культурної залученості. При цьому, теми конфліктів, довкілля, боргової залежності тощо або не потрапляють в ефір, або згадуються побіжно. Такий підхід допомагає створити образ Китаю як надійного партнера, що позитивно сприймається серед місцевого населення африканського регіону, де мешканці часто мають обмежений доступ до інших джерел інформації [34].

Згадані інформаційні агентства також активно співпрацюють з африканськими медіа шляхом поширення власного контенту через локальні

58

видання, а також стажування журналістів, проведення професійних семінарів тощо. Такий підхід може мати подвійний ефект: з одного боку – підвищення компетентності місцевих медіа, а з іншого – це може призвести до більшого відображення китайських наративів та ігнорування негативних аспектів співпраці з Китаєм. Така стратегія на сьогодні є доволі дієвою: результати Gallup опитування, проведеного в квітні 2024 року показали, що серед африканців рейтинг симпатії до КНР значно зріс, тоді як США спадає. Це констатує факт великої медійної присутності Пекіну в Африці, що в свою чергу, допомагає позиціонувати КНР в позитивному ключі. Разом з тим, в Кенії, Гані, ПАР, медіа працівники (журналісти, редактори) та громадські активісти висловлюють занепокоєння такій активній інформаційній присутності Китаю. У Кенії дедалі частіше лунають обурення серед журналістів, які почали уважніше аналізувати

реальну ціну китайських інвестиційних проєктів. Наглядові органи медіасфери в ПАР застерігають, що під позитивними гаслами економічного зростання та процвітання поступово зменшується свобода преси. У Гані занепокоєння впливом китайських ЗМІ виходить за межі медіа середовища: представники уряду також висловлюють стурбованість щодо наслідків угод про інформаційну співпрацю з Китаєм. Особливо помітно це стало після повідомлень місцевих журналістів, що у державних медіа китайський контент дедалі частіше витісняє місцеві репортажі [34].

Китай дедалі активніше формує свій позитивний імідж й через так звану «стадіонну дипломатію» – фінансування та будівництво спортивних арен у країнах Африки. Цей підхід бере початок ще з 1960-х років, сьогодні набув нового стратегічного змісту, поєднуючи взаємодію Китаю з країнами Глобального Півдня [13]. З 1970-х років КНР збудував або відремонтував понад 80 стадіонів у більш ніж 50 африканських державах [13]. Фінансування будівництва переважно відбувалось через пільгові кредити або безкоштовну допомогу, яку КНР офіційно позиціонує як «дружній внесок у розвитку спорту». Однак, схожі ініціативи безперечно мають й політичний аспект, оскільки такі

59

жести сприяють укладенню нових торговельних угод і відкривають шлях Китаю до місцевих ринків [13].

Яскравим прикладом новітньої стадіонної дипломатії є Talanta Sports Stadium у м. Найробі (Кенія). Згаданий проєкт реалізується у співпраці з корпорацією China Jiangxi International, приблизне фінансування сягає 100 млрд доларів США. За офіційними заявами КНР, будівництво позиціонується як внесок у розвиток спорту та створення робочих місць [20]. Подібні проєкти майже завжди супроводжуються дипломатичними заходами: офіційними візитами, меморандумами про співпрацю у сфері культури, освіти й спорту [13]. Підбір робочих кадрів також є важливою складовою, не дивлячись на те, що КНР хоч і залучає місцеве населення, однак головні контракти залишаються у руках китайських компаній. Таким чином КНР забезпечує власні економічні інтереси

[5].

Пекін також прагне представити спорт як інструмент миру, єдності та міждержавного взаєморозуміння. Під час відкриттів стадіонів офіційні виступи китайських і африканських дипломатів акцентують спільні цінності: «прагнення до розвитку», «взаємоповагу» та «єдність у прогресі» [5]. Такі меседжі тісно перегукуються з гуманітарною риторикою ініціативи BRI, у межах якої спортивні об'єкти трактуються як інструменти зміцнення дружби між народами. Однак ця стратегія не позбавлена критики. Частина експертів попереджає, що багато африканських держав, отримуючи гранти чи кредити на будівництво стадіонів, потрапляють у нову форму залежності: економічної та технологічної. Після урочистих відкриттів деякі об'єкти залишаються мало використовуваними через відсутність коштів на обслуговування, а місцеві громади не отримують очікуваних соціально-економічних вигод [5; 13].

Попри суперечливі оцінки, у більшості африканських країн ці проекти сприймаються позитивно. Для місцевих жителів стадіони – це не лише спортивні майданчики, а й простори для національної гордості, культурної самореалізації та міжнародного визнання. Узагальнюючи, можна стверджувати, що стадіонна дипломатія Китаю є яскравим прикладом «м'якої сили», у якій поєднуються

60

матеріальні вигоди й символічний вплив. Вона дозволяє КНР не лише демонструвати свою технічну спроможність, але й будувати довготривалі зв'язки вдячності та культурної близькості. Таким чином, можна побачити, що справжня сила Китаю полягає не тільки у фінансових інвестиціях чи інфраструктурних проєктах. Його «м'яка сила» розгортається насамперед через освіту, формування інтелектуальних і культурних зв'язків, які з часом можуть виявитися впливовішими за будь-які кредитні угоди чи торговельні контракти.

4.3. Соціальний вплив: міграція, робоча сила та китайська діаспора

Китайський вплив в Африці традиційно описують крізь призму економічного, політичного та культурного співробітництва. Водночас, соціальний вектор

відіграє важливу роль в сучасному домінуванні Пекіну на африканському регіоні. Особливо коли на міжлюдському рівні існують певні суперечки, що призводять до дипломатичних конфліктів. Один із таких інцидентів, який привернув увагу, трапився в липні 2023 року в Малаві: китайця Лу Ке депортували з країни після року ув'язнення через расові упередження. Він записав відео, де африканські діти заздалегідь заучували фрази китайською мовою, в тому числі образливі вислови на кшталт: «чорні монстри із низьким IQ» після чого чоловік продавав це відео в китайські соцмережі. Частину прибутку (50 центів) отримували діти, у разі відмови зніматись – на них чекало покарання. Таке відношення викликало обурення серед медіа та громадськості. Однак, схожі ситуації відбувались і раніше: у 2018 році у Кенії депортували китайця Лю Цзяпі після того як зняли на відео момент, де він називав кенійців образливими словами. А реклама «чудодійного миючого засобу» 2016 року, який перетворював темношкірого чоловіка, забрудненого фарбою, на блискуче чистого азіата й досі закарбована в людській пам'яті [40].

Після 2000-х років Африка стала свідком нової хвилі китайської міграції. У медіа, особливо західний інформаційний простір, описує цей процес як «китайське вторгнення» [22]. Як зазначають Віссер і Цезне, такі наративи зводять кожного китайського мігранта до ролі представника державної політики

61

КНР. Насправді ж більшість китайців, які працюють або ведуть бізнес в Африці, мають власні прагнення: економічні, професійні чи сімейні, які не завжди збігаються з офіційними інтересами китайської держави. У дослідженні наголошується, що ставлення китайських підприємців до африканських працівників не позбавлене упереджень, але вони рідко набувають форми відкритої дискримінації. Одним із чинників цього є відсутність у китайців політичної або культурної переваги, яка б дозволила нав'язувати свої правила чи створювати расову ієрархію. Тим паче, більшість китайських робітників усвідомлюють потребу поводитися з повагою до місцевого населення, аби уникати дипломатичних конфліктів і не створювати негативного іміджу країни.

У цьому сенсі процес расизації у китайсько-африканському контексті має багатшаровий характер він формується не лише через етнічні стереотипи, а й через економічні інтереси, політичні амбіції та соціальну взаємодію на місцях [22].

Однак африканські суспільства не є пасивними у цьому процесі. Як показує приклад Замбії, антикитайські настрої нерідко стають інструментом політичної боротьби. Автори наводять приклад колишнього президента Замбії Майкла Сати, який під час виборів відкрито критикував китайців, але здобувши владу, змінив позицію та почав активно співпрацювати з КНР. Така зміна риторики свідчить, що антикитайські заяви часто мають стратегічний, а не ідеологічний характер і використовуються для притягнення уваги електорату. Здебільшого негативне ставлення поширюється серед тих груп, які безпосередньо конкурують з китайськими підприємцями або стикаються з економічними труднощами. Отже, ставлення до китайців формується під впливом локальної соціально-економічної ситуації та внутрішньополітичних інтересів, а не лише через культурні бар'єри [22].

Попри суперечності, загальна громадська думка в більшості африканських країн залишається позитивною. Дані Afrobarometer свідчать, що переважна частина африканців оцінює китайську присутність як сприятливу, і лише близько 14 % мають протилежну думку [22]. Це говорить про те, що китайців

62

здебільшого сприймають не як загрозу, а як партнерів розвитку, носіїв інвестицій, технологій і нових можливостей. Водночас позитивні оцінки співіснують із певним занепокоєнням щодо можливих форм залежності або економічного домінування Китаю. Як підкреслюють Віссер і Цезне, расові упередження у китайсько-африканських відносинах не можна пояснити лише браком знань чи культурними відмінностями. Автори зазначають, що расові ієрархії у цих взаєминах не є відголосом колоніального минулого, а жива соціальна структура, яка постійно змінюється разом із політичними та економічними реаліями. Водночас, у дослідженні наголошується, що подолати

ці упередження можливо через розвиток антирасистської освіти, розширення культурної комунікації та забезпечення більшої прозорості економічної взаємодії [22].

Точні дані про кількість китайців, які проживають в Африці відсутні. За оцінками Юн Чон Парк, американського дослідника південнокорейського походження, на африканському континенті мешкає близько 1 мільйона китайців, переважно в таких країнах як ПАР, Ефіопія, Ангола, Кенія, Замбія [40]. Інший аналітик Ерік Оландер припускає, що до 2020 року їхня кількість могла сягати 2 мільйонів, але останні роки, на його думку, ця цифра знизилась до 700 тисяч людей [40].

Як свідчить дослідження, опубліковане The African Exponent у червні 2025 року, китайська діаспора сьогодні становить одну з найпомітніших азійських спільнот на африканському континенті, а її присутність поширюється більш ніж у 50 країнах. Китайці стали не лише економічними акторами, а й частиною ширшої системи «м'якої сили», за допомогою якої Пекін формує свій позитивний образ через реальні проєкти, робочі місця та інфраструктуру. Одним із найпомітніших прикладів є ПАР, де китайська громада відіграє важливу роль у бізнесі, торгівлі та розвитку технологічних секторів. Після встановлення дипломатичних відносин між ПАР і КНР у 1998 році чисельність китайців тут різко зросла, досягнувши, за оцінками аналітиків, понад 350 тисяч осіб. Вони створили потужну економічну мережу, зосереджену у великих містах:

63

Йоганнесбурзі, Кейптауні, Преторії і беруть участь у сферах, що охоплюють будівництво, імпорту-експорт, автомобільний ринок. Як зазначається у дослідженні, присутність китайців у ПАР має не лише комерційне, а й культурно-політичне значення: через бізнес-асоціації, культурні центри та навчальні програми Китай формує тривалий вплив у регіоні. Схожа тенденція спостерігається в Нігерії, де китайська спільнота одна з найдинамічніших в Африці. Приблизно 100 тисяч китайських громадян постійно або тимчасово проживають у країні, беручи участь у великих інфраструктурних проєктах з

будівництва доріг, мостів, аеропортів і промислових парків. Китайські компанії, такі як China Civil Engineering Construction Corporation (CCECC), не лише створюють нові об'єкти, а й забезпечують роботою місцеве населення, формуючи позитивний імідж Китаю як «партнера розвитку». Таким чином, китайська присутність у Нігерії стала продовженням державної політики «м'якої сили», де економічна діяльність виступає інструментом дипломатії [50].

Не менш показовим є приклад Кенії, яка стала важливою точкою китайської присутності у Східній Африці. Підкреслюється, що китайські громади тут зростають паралельно зі збільшенням інвестицій у транспортну та енергетичну інфраструктуру. Проєкти, подібні до швидкісної залізниці Момбаса-Найробі, не лише змінили економічний ландшафт країни, а й сприяли тому, що китайські підприємці почали масово осідати у Найробі та Момбасі, засновуючи ресторани, магазини та освітні центри. Китайці в Кенії сьогодні є частиною не лише економічного, а й культурного обміну через діяльність ІК, які просувають китайську мову, філософію та цінності. В інших регіонах континенту, зокрема, у Замбії та Анголі китайська присутність має дещо інший характер. Там вона тісно пов'язана з видобутком природних ресурсів та будівництвом об'єктів енергетичної інфраструктури. У Замбії, наприклад, китайські компанії контролюють значну частину мідної промисловості, а численні підприємці відкривають малі бізнеси: від магазинів електроніки до ремонтних майстерень. Авторка зазначає, що хоча економічна взаємодія приносить розвиток і створює нові робочі місця, у місцевих громадах іноді

64

виникають соціальні напруження, пов'язані з конкуренцією, культурними відмінностями чи умовами праці. Саме ці аспекти часто стають предметом дискусій про реальний характер китайської присутності в Африці [50].

Попри це, як підкреслює The African Exponent, китайці загалом відіграють роль посередників глобалізації. Вони не лише інвестують у континент, а й створюють культурні «мости» через навчальні програми, туристичні ініціативи, кінематограф і спільні події. У Кенії та Нігерії, наприклад, китайські фестивалі,

дні культури та освітні виставки збирають тисячі відвідувачів, що сприяє формуванню позитивного іміджу КНР. Це також допомагає посилювати присутність китайських ЗМІ, що формує африканський порядок денний через китайську перспективу. Загалом, стаття підкреслює, що китайська діаспора в Африці – це не лише трудові мігранти чи бізнесмени, а інструмент стратегічної присутності Пекіна. Через свої громади Китай вибудовує довгострокові зв'язки, які виходять далеко за межі економічної співпраці. Це своєрідна «людська м'яка сила», яка діє через спільну роботу, освітні проекти та культурний обмін. І якщо раніше китайсько-африканські зв'язки зводилися до державного рівня, то сьогодні вони набули глибшого соціального виміру, де головними гравцями стали самі люди [50]. Таким чином, китайці в Африці – це не просто іммігранти, а носії державної стратегії. Їхня діяльність формує образ Китаю як партнера, що не лише фінансує розвиток, а й ділиться досвідом, створює можливості та залишає культурний слід. Цей процес перетворює Африку на простір багаторівневої взаємодії, де економічна вигода поєднується з гуманітарними амбіціями, а «м'яка сила» стає видимою в повсякденному житті континенту.

Слід зазначити, що расові упередження, особливо на робочих місцях, залишається проблемним питанням. Як зазначає Юн Чон Парк, йому на власному досвіді доводилось бути свідком критики африканського населення з боку китайців: «Я чув, як багато китайців говорили, що африканці [в оригіналі цитати автор каже «black people»] ліниві, що вони крадуть і їм не можна довіряти» [40]. Дослідник стверджує, що ці стереотипи здебільшого виникають через зіткнення різних трудових норм та підходів до розуміння авторитету як

65

такого: «У Китаї ставити під сумнів рішення керівника є просто неприйнятним, це культурна норма, яка не існує в Африці. Ситуацію не покращує те, що багато китайських керівників намагаються отримати максимум від свої африканських співробітників, як на законному рівні, так і не зовсім легально», – зазначив Парк [40]. Мовний бар'єр слугує ще однією перепорою інтеграції китайців в африканські суспільства. Лінгвіст Адамс Бодомо дослідив групу китайців у

Камеруні, згідно з результатів, лише 10% з них розмовляли французькою чи англійською мовами на момент прибуття і майже жоден не володів місцевою мовою. Після декількох років роботи в Африці китайці продовжують використовувати перекладачі [40]. Однак дослідження 2019 року, проведене під керівництвом Хайрона Яна з Гонконгського політехнічного університету, спростувало твердження, що китайські громади в Африці особливо схильні до «самоізоляції» через їхній виражений «етноцентризм». Деякі африканці відзначають, що китайці живуть у місцевих районах, користуються громадським транспортом і відкривають бізнес, тобто не повністю відокремлюються від африканської спільноти [40].

Присутність китайців в Африці – це не одномірна історія успіхів або домінування, а радше мандрівка між культурною напругою, економічним інтересом і людськими відносинами. Через випадок Лу Ке ми бачимо, як легко такі відносини можуть обертатися скандалами про расизм і культурне непорозуміння. Однак, водночас, існує потенціал для справжньої взаємодії, якщо обидві сторони визнають проблему, ведуть діалог і працюють над подоланням бар'єрів. Отже, феномен китайської присутності в Африці не можна звести до простих схем «друга» чи «загарбника». Це складна й динамічна взаємодія, де економіка, культура і політика переплітаються, створюючи нові форми співіснування та напруги. Расизація в цьому контексті постає не лише як відображення упереджень, а як своєрідний індикатор нерівності у глобальному порядку. Проте саме через щоденне спілкування, культурні обміни й освітні програми можливе поступове подолання взаємних страхів і формування справжньої довіри. Як наголошують дослідники, майбутнє китайсько-

66

африканської співпраці залежить від того, наскільки обидві сторони готові відкрито й конструктивно працювати.

Висновок до розділу 4

Аналіз політичних та соціальних аспектів присутності КНР в Африці,

викладений у розділі, демонструє, що Китай використовує багатогранний підхід для зміцнення свого впливу на континенті, поєднуючи політичну дипломатію, культурну експансію та соціальну інтеграцію. На нашу думку, китайська стратегія вирізняється своєю гнучкістю та прагматизмом, що дозволяє Пекіну ефективно взаємодіяти з африканськими країнами, незважаючи на їхні політичні режими чи соціальні особливості. Водночас, ця присутність породжує як значні можливості для розвитку, так і виклики, пов'язані з культурними бар'єрами, борговою залежністю та сприйняттям Китаю як зовнішнього актора.

Розглянуто підтримку Китаєм політичних режимів через концепцію партійної дипломатії. Китай, на відміну від Заходу, не висуває вимог щодо демократизації чи прав людини, що робить його привабливим партнером для африканських еліт. Цей підхід, заснований на принципі невтручання, дозволяє Пекіну співпрацювати з різними режимами, включаючи авторитарні, як у Зімбабве чи Анголі. Міжнародний департамент ЦК КПК активно залучає африканські партії через семінари, обміни та саміти. Ці заходи, з нашої точки зору, є не лише ідеологічною платформою, а й інструментом збору інформації та зміцнення лояльності африканських еліт. Наприклад, співпраця з партіями дозволяє Китаю впливати на внутрішні політичні процеси, просуваючи модель управління, орієнтовану на стабільність і розвиток. Однак це викликає критику за підтримку авторитаризму, що може ускладнити сприйняття Китаю в демократичних суспільствах Африки.

Акцентується увага на «м'якій силі» КНР, яка реалізується через культурну дипломатію та Інститути Конфуція. За даними Global Soft Power Index 2025, Китай посідає друге місце у світі, що відображає успіх його стратегії. ІК стають осередками культурного впливу, просуваючи китайську мову та цінності.

67

Наприклад, у Сенегалі та Беніні вони залучають молодь через стипендії та доступне навчання, як у випадку Університету Шейха Анта Діопа в Дакарі. Проте, як зазначає дослідження Авріл Джоффе – це несе ризики культурного домінування, коли китайські наративи можуть витіснити місцеві традиції.

Медійна присутність, зокрема через інформаційні ресурси CGTN Africa та Xinhua, формує позитивний образ Китаю, але викликає занепокоєння щодо цензури, особливо в Кенії та Гані, де журналісти критикують витіснення локального контенту. Стадіонна дипломатія, наприклад, будівництво Talanta Sports Stadium у Кенії поєднує спорт із політикою, але критикується за економічну залежність через кредити. На нашу думку, ці ініціативи ефективно просувають імідж Китаю, але потребують балансу, щоб уникнути звинувачень у неоколоніалізмі.

Розглянуто соціальний вплив китайської діаспори, яка налічує від 700 тис. до 2 млн осіб. У ПАР, Нігерії та Кенії китайці створюють економічні мережі та культурні мости через бізнес і освіту. Проте інциденти, як депортація Лу Ке з Малаві у 2023 році за расистське відео чи подібні випадки в Кенії, підкреслюють напруження через культурні та мовні бар'єри. Дослідження Afrobarometer показує, що переважна більшість африканців позитивно оцінюють китайську присутність, але конкуренція за робочі місця та упередження, як зазначає Юн Чон Парк, створюють конфлікти. З нашої точки зору, ці проблеми відображають ширші виклики глобалізації, де економічна вигода стикається з соціальними напруженнями.

Загалом, китайська присутність в Африці – це складна взаємодія, де політика, дипломатія, культурна експансія та соціальна інтеграція переплітаються. Для Африки це шанс на модернізацію, але за умови прозорості та захисту суверенітету. Для Китаю, з посиленням культурних програм і медійної присутності, це відкриває нові перспективи, але вимагає чутливості до місцевих контекстів. Майбутнє залежить від здатності обох сторін будувати рівноправне партнерство, де економічний прогрес не затьмарюється культурними чи політичними ризиками.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи поданий вище матеріал, варто зазначити, що вплив Китаю

на африканський регіон слід розглядати крізь призму співробітництва. Співпраця між Китаєм та Африкою сьогодні є масштабним геополітичним явищем на міжнародній арені. Вона охоплює не лише економічні інтереси, але й більш ширший спектр політичних та культурних зв'язків, які формують сьогодні нову архітектуру міжнародних відносин. У контексті зростання світової біполярності, африканський вектор зовнішньої політики КНР на сучасному етапі є одним із ключових елементів глобальної стратегії Пекіну. Африканський регіон постає не просто як джерело ресурсів чи ринок збуту, а насамперед як стратегічний партнер, який дозволяє КНР реалізовувати свої амбітні цілі в рамках «Поясу і шляху» і позиціонувати себе як лідера Глобального Півдня.

Аналізуючи доктринальну основу, економічні інтереси, політичний вплив та соціально-культурні аспекти, можна констатувати, що китайсько-африканські відносини демонструють динамічний розвиток. Водночас, співробітництво зазнає й певних викликів, включаючи боргову залежність, геополітичну конкуренцію та соціальні суперечки (Див. Додаток Д). Дослідження доктринальної складової китайсько-африканського співробітництва демонструє, що для Китаю африканський регіон є «містком» для закріплення геополітичного домінування. Як зазначається в офіційних документах, Китай та Африка вступають в нову еру взаємин. Політична взаємодія, економічна співпраця, інфраструктурний розвиток африканського регіону та соціальні проєкти формують основу китайської стратегії на континенті. Африканська доктрина «Адженда 2063», втілена Африканським Союзом, акцентує увагу на інклюзивному розвитку, регіональній інтеграції та панафриканізмі, що створює основу для співпраці з КНР.

Форум китайського-африканського співробітництва (FOCAC) слугує ключовим майданчиком для координації, де Китай має можливість позиціонувати себе як певного «захисника» країн Глобального Півдня проти

Заходу. Африканський вектор не лише забезпечує КНР ресурсами, але й посилює її міжнародний імідж як глобальної держави, спряючи її прагненню до статусу

світового гегемона.

Економічні інтереси Китаю в Африці, зокрема, активна співпраця в рамках Ініціативи BRI є одним із ключових аспектів китайсько-африканського співробітництва. «Пояс і Шлях», започаткована лідером КНР Сі Цзіньпіном у 2013 році, стала основним інструментом економічного домінування для глобального впливу. Африканський континент приваблює КНР своїм геополітичним розташуванням та ресурсами. Китайська стратегія фокусується на швидких інвестиціях без політичних умов, що відрізняється від західного підходу введення геополітичної гри. В свою чергу, це робить Пекін привабливим партнером для африканських політичних еліт. Прикладами успішних економічних проєктів слугують Кенійська стандартна залізниця, порт Дорале в Джибуті, міст Мапуту-Катембе в Мозамбіку, гідроелектростанція Ісімба в Уганді, відновлення залізниці TAZARA в Танзанії та Замбії, а також «Нова столиця» в Єгипті. Згадані ініціативи покращують транспортне сполучення, інфраструктуру та торгівельні відносини, однак призводять до боргового навантаження. Китайські інвестиції охоплюють енергетику, телекомунікації, сільське господарство та будівництво індустріальних парків у Замбії, Ефіопії та Нігерії. Водночас, проблема «боргової пастки» набуває більшого значення. Надмірне домінування китайських компаній можуть призвести до обмеження локального бізнесу.

Безпекова присутність Китаю в Африці вже давно вийшла за межі другорядної або допоміжної діяльності. Вона стала системним інструментом зовнішньої політики Пекіна, інтегрованим у його ширшу стратегію формування нового міжнародного порядку. Китай послідовно поєднує військову співпрацю, політичну підтримку та інвестиційну участь, створюючи навколо себе мережу лояльних партнерів і одночасно закріплюючи власні моделі управління й безпеки. Такий підхід робить КНР одним із ключових гравців на континенті, здатним впливати не лише на розвиток держав, а й на їхні політичні аспекти.

Проте зростання китайського впливу породжує і важливі питання: від прозорості

діяльності ПВК до впливу на права людини й внутрішню політику африканських країн. Тому в перспективі ефективність китайської безпекової стратегії залежатиме від того, наскільки вона зможе поєднати власні інтереси з реальними потребами африканських суспільств, а не лише політичних еліт.

Конкуренція із США та ЄС також відіграє важливу роль у китайсько-африканських відносинах. Регіон постав справжньою ареною для країн, які претендують отримати статус гегемона на сучасній міжнародній карті світу. В межах протистояння, влада КНР посилює співпрацю з африканськими країнами в рамках інфраструктурних проєктів та культурного впливу. Згідно з дослідження, така політика Китаю є дієвою.

Соціально-культурний вплив також займає важливе значення в зовнішній політиці КНР на африканському регіоні. Партійна дипломатія КПК слугує інструментом просування китайської моделі державного управління. «М'яка сила» реалізується через культурні обміни та ІК, просуваючи мову, освіту та китайські цінності. В рейтингу Global Soft Power Index Китай займає друге місце серед країн з найкращою soft power стратегією, зокрема завдяки ініціативі «Пояс і шлях» та освітнім програмам в межах ІК. Приклади Сенегалу та Беніну показують на скільки залучення молоді може, з одного боку приваблювати, а з іншого – формувати ризики для культурного домінування КНР в Африці. Медійна присутність, зокрема через інформаційні ресурси CGTN Africa та Xinhua, допомагає Китаю формувати позитивний наратив, однак спричиняє обурення серед місцевих жителів. Стадіонна дипломатія Китаю допомагає поєднувати спорт з політикою.

Підсумовуючи, китайсько-африканські відносини демонструють потенціал для взаємовигідного партнерства, але стикаються з проблемами боргової залежності, геополітичної конкуренції та соціальних напруг. Перспективи залежать від балансу: Африка повинна посилювати суверенітет, а Китай – переходити до стійких інвестицій. Майбутнє полягає у справжньому діалозі між сторонами задля досягнення взаємного балансу. Однак, важливо

розглядати ці процеси крізь призму як можливостей, так і викликів, що постають перед обома сторонами. Китай позиціонує себе як «друг Африки», що прагне взаємовигідного розвитку. Проте за привабливою риторикою партнерства стоїть чітко окреслена стратегія, а саме економічна експансія, розширення політичного впливу та зміцнення позицій КНР як лідера Глобального Півдня. Головний виклик полягає в борговому навантаженні. Китай став найбільшим кредитором Африки.

Геополітичне суперництво є ще одним викликом для африканського регіону. Континент перетворюється на арену глобального протистояння між Китаєм, США та ЄС. Вашингтон і Брюссель занепокоєні зростанням впливу Пекіну та запроваджують власні ініціативи, намагаючись запропонувати альтернативу. Водночас, попри зусилля, саме КНР залишається найбільшим торговельним партнером Африки, а його економічна присутність продовжує зростати. Перспективи відносин Китаю з країнами Африки залежать від здатності двох сторін знайти тонкий баланс між партнерством і залежністю, який визначатиме подальший характер співпраці. КНР, виступаючи головним інвестором і кредитором регіону, має унікальну можливість перетворити свій вплив на взаємовигідне партнерство, що базуватиметься більше на співпраці, ніж на контролі. Однак, на нашу думку, такий варіант подій є не надто привабливим для політичної еліти КНР, яка прагне до більш домінантної присутності. Водночас, Пекін повинен усвідомлювати, що надмірна фінансова або політична залежність африканських країн може викликати зворотню реакцію: недовіру, політичне напруження в регіоні та звинувачення в експансії. Власне такі побоювання вже існують в африканському науковому та інформаційному дискурсах, подальше ігнорування цієї проблеми може знизити імідж Китаю в африканському регіоні. Якщо Китай зосередиться лише на власних економічних вигодах, ігноруючи соціальні, екологічні, політичні виклики африканських держав, він ризикує втратити образ «друга», який ретельно вибудовував протягом останніх десятиліть.

Для африканських країн ключовим завданням є збереження економічного суверенітету й вміння ефективно використовувати китайські ресурси для власного розвитку. Це передбачає посилення інституційної спроможності урядів та прозорість у розподілі кредитних коштів. Збалансоване партнерство передбачає не лише економічну взаємодію. Китай має демонструвати повагу до національних пріоритетів африканських держав, їхніх екологічних викликів та соціальних потреб. Африка, в свою чергу, повинна формувати механізм, який здатний відстоювати інтереси регіону. Успішна модель такої співпраці може перетворити африканський вектор зовнішньої політики КНР на зразок нового підходу до міжнародних відносин. Однак, з нашої точки зору, такий сценарій є малоймовірним, оскільки Китай розглядає більш домінантну риторику. Африка ризикує опинитися в новій залежності, можливо, без прямого застосування «жорсткої сили». Саме тому майбутнє китайсько-африканських відносин залежить від здатності обох сторін створити нову модель міждержавної взаємодії.

Отже, африканський напрям зовнішньої політики Китаю – це симбіоз амбіцій, партнерства та викликів. Він демонструє як економічні інструменти можуть ставати засобами геополітичного впливу. Африка для Китаю залишається континентом майбутнього. Підсумовуючи, варто відзначити, що сучасна система взаємин між Китаєм та африканськими державами формується на перетині довгострокових стратегічних інтересів обох сторін. Для Африки ця співпраця відкриває можливості, які ще два десятиліття тому здавалися недосяжними: масштабні інвестиції в інфраструктуру, модернізацію енергетичних потужностей, розбудову транспортних коридорів, індустріалізацію окремих секторів економіки та доступ до нових технологій. Китай, зі свого боку, отримує доступ до ресурсів, ринків збуту та політичного впливу в регіоні, який набуває дедалі більшого значення у глобальній економіці. Однак такий формат взаємодії передбачає й певні ризики, насамперед пов'язані зі зростанням боргових зобов'язань окремих африканських країн, можливістю

економічної залежності та посиленням політичного впливу зовнішнього актора на внутрішні процеси.

Саме тому майбутнє китайсько-африканського партнерства залежатиме від здатності сторін перейти до справді збалансованої та взаємовигідної співпраці. Для африканських держав важливо не лише отримувати фінансування, а й забезпечувати прозорість угод, посилювати власні інституції та захищати економічний суверенітет. Лише за умов, коли африканські країни матимуть достатній внутрішній потенціал для самостійного планування та реалізації стратегічних проєктів, а Китай довгострокову зацікавленість у стабільних, прогнозованих партнерствах, співпраця перетвориться на механізм стійкого розвитку, а не лише інструмент реалізації зовнішньополітичних амбіцій.

З іншого боку, Китай також перебуває в процесі пошуку нової формули співпраці з Африкою, яка дозволить уникнути звинувачень у «неоколоніальних практиках» та посилити свою міжнародну легітимність. Для Пекіна важливо продемонструвати, що його присутність у регіоні не є односторонньою експансією, а ґрунтується на принципах взаємної вигоди, поваги до суверенітету та врахування місцевих потреб. У майбутньому це може означати більшу увагу до розвитку локального бізнесу, підтримку інноваційних кластерів, стимулювання підприємництва та сприяння диверсифікації економік африканських держав. Збалансованість інтересів визначатиме не лише економічні результати, а й політичну стабільність партнерства. Якщо обидві сторони зможуть сформувати модель, де розвиток Африки перестане бути лише похідною від зовнішніх інтересів, а стане самостійною і стратегічно керованою ціллю, тоді китайсько-африканські відносини матимуть потенціал стати одним із ключових факторів трансформації глобальної економіки у XXI столітті. Майбутнє Китаю в Африці постає як складний багатовекторний процес, у якому поєднуються економічні інтереси, геополітичні амбіції та зміна світової архітектури. У найближчі десятиліття Китай і надалі виступатиме одним із ключових акторів розвитку континенту, проте характер його присутності буде еволюціонувати. Уже зараз помітно, що Пекін відходить від моделі, заснованої

виключно на фінансуванні інфраструктурних проєктів та кредитуванні й переходить до сценарію, де на перший план виходять технології, промислові ланцюги, соціальний вплив та управління знаннями. Це означає, що Африка стає не лише реципієнтом ресурсів, а й майданчиком для формування нових глобальних правил гри, у яких КНР прагне закріпити свою політичну та економічну присутність.

Зростатиме акцент на розвитку локальних виробничих баз, створенні африканських промислових кластерів і поступовій передачі частини технологій. Водночас збільшиться увага до енергетичного сектору, цифрової інфраструктури та «зелених» технологій. Для африканських держав це означатиме шанс отримати нові можливості для структурного розвитку, але водночас зростуть ризики економічної залежності та асиметричності партнерства. Попри це Африка не перебуватиме у пасивній ролі. Уже зараз африканські регіональні об'єднання, зокрема Африканський Союз намагаються виробляти більш чіткі правила взаємодії з зовнішніми акторами. Це дозволить зменшити боргове навантаження, підвищити прозорість інвестицій і посилити внутрішній контроль над стратегічними секторами. У майбутньому можна очікувати, що африканські уряди прагнутимуть домагатися від Пекіну більшої локалізації виробництва, обов'язкових соціальних стандартів та ширшої участі місцевих компаній у спільних проєктах. З боку КНР, на нашу думку, посилюватиметься, ставка на «м'яку силу»: зросте кількість освітніх програм, наукових обмінів, культурних центрів та цифрових платформ, спрямованих на формування позитивного образу Китаю. Паралельно розвиватимуться нові інструменти безпекового впливу : від приватних охоронних компаній до військово-технічної співпраці, що вже стає звичним елементом китайської стратегії. Отже, майбутнє китайської присутності в Африці буде не лінійним, а багат шаровим. Саме баланс між цими двома тенденціями визначатиме чи стане китайсько-африканське партнерство двигуном сталого розвитку, чи перетвориться на черговий цикл залежності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Література

1. Анісов А. О., Прихненко М. І. Особливості позиціонування кнр на міжнародній арені. *Збірник матеріалів Міжнародної наукової конференції «Травневі студії 2020: історія, міжнародні відносини»*. Вінниця, 2020. №5. С. 6–11. URL: <https://www.scribd.com/document/476681559/%D0%A2%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B5%D0%B2%D1%96-%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B4%D1%96%D1%97-2020-%D0%B7%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA>
2. Кіктенко В.О. Китай у сучасному світі: мирне піднесення, відродження нації та «м'яка сила». *Strategic Group Sofia*. URL: <https://sgsofia.com.ua/kитай-u-suchasnomu-sviti-mirne-pidnesenia>
3. Корнійчук Л., Боднаренко Х. Африканський регіон у геополітичних інтересах Сполучених Штатів Америки на сучасному етапі. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*, 2024. Вип. 14. С. 19–37. URL: <https://doi.org/10.31866/2616-745X.14.2024.319348>
4. Мателешко Ю.П. «М'яка сила» Китаю: напрями та особливості українського наукового дискурсу. *Регіональні студії*. 2023. № 34. С. 157–162. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/53635>
5. Романік С. «М'ЯКА СИЛА» КНР ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО АФРИКИ. *Науковий блог*. URL: <https://naub.ua/myaka-syla-knr-yak-instrument-zovnishnoyi-polityky-shhodo-afryky/>
6. Савченко М., Шкурат О. Тенденції розвитку Африканського континенту в сучасній моделі світової економіки. *Актуальні проблеми економіки*. 2024. № 5 (275). С. 6-16. URL: <https://eco-science.net/issue/%E2%84%96-5-275-%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D1%8C-2024/>
7. Calabrese L., Tang X. Economic transformation in Africa: What is the role of

- Chinese firms? *Journal of International Development*. 2022. Vol. 35, no. 1. P. 43– 64. Jan 2023. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1002/jid.3664>
8. Gupta P. The Dragon in the Maghreb: Assessing the BRI in North Africa. *OBSERVER RESEARCH FOUNDATION*. 2024. P. 11. URL: <https://www.orfonline.org/research/the-dragon-in-the-maghreb-assessing-the-bri-in-north-africa>.
9. Komakech R. A., Ombati T. O. Belt and Road Initiative in Developing Countries: Lessons from Five Selected Countries in Africa. *Sustainability*. 2023. Vol. 14(16), no. 12334, pp – 2-21. URL: <https://doi.org/10.3390/su151612334>.
10. Kwame Adovor Tsikudo. Different approach, same focus: How China is shaping the future of its African cooperation through education. *SAGE journals*. March 2024. Volume 17. Issue 1. P 88-94. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/epub/10.1177/19427786231173626>
11. MAKUNDI H. CHINA’S PARTY-TO-PARTY DIPLOMACY IN AFRICA. *SECOND COLD WAR OBSERVATORY*. 3 of April 2025. URL: <https://static1.squarespace.com/static/62ab7f2c81773d64db4e11b0/t/67ef0224c8a589146e962b5e/1743716900513/2025.3+Hezron+Makundi+Dispatch+Second+Cold+War+Observatory.pdf>
12. Martín J. C., Elias R. A. China’s Educational Soft Power through Confucius Institutes: A Case Study of South Africa. *Contemporary Chinese Political Economy and Strategic Relations*. 2021. Vol. 7, No 3. P. 1633-1663. URL: <https://www.proquest.com/openview/67697903e53f56807614a5c23df02291/1?pq-origsite=gscholar&cbl=2042768>
13. Menary S. China’s programme of stadium diplomacy. *ICSS Journal*. 2015. Vol. 3, no. 3. P. 1–9. URL: https://www.researchgate.net/publication/309195359_China%27s_programme_of_stadium_diplomacy
14. Mrdaković S., Todorović M. China - Africa Trade and Investment Relations Under the Belt and Road Initiative. *Economic Themes*. 2023. Vol. 61, no. 2.P.

171-196. URL: <https://doi.org/10.2478/ethemes-2023-0009>

15. Osee D. U. B. Chinese Modernization in the Eyes of African Students. *Universal Library of Multidisciplinary Research Article*. 2024. Vol. 1, no. 1. P. 30–36. URL:

https://ulopenaccess.com/ulpages/fulltextULMDI?PublishID=ULMDI20240101_006.

16. Relative Risk and the Rate of Return Chinese Loans to Africa Database, 2000-2023 / L. ENGEL et al. *Global Development Policy Center*. 2024. URL: <https://www.bu.edu/gdp/2024/08/21/relative-risk-and-the-rate-of-return-chinese-loans-to-africa-database-2000-2023/>

17. Sall O. Chinese Soft Power in Africa: Case of Senegal. *Open Journal of Social Sciences*. 2016. Vol. 04, no. 11. P. 133–142. URL: <https://doi.org/10.4236/jss.2016.411011>

18. Schwikowski M. How China promotes its language and culture in Africa – DW. *dw.com*. 27.09.2025. URL: <https://www.dw.com/en/how-china-promotes-its-language-and-culture-in-africa/a-74137003>

19. Tang M. China-Africa Science, Technology and Innovation Collaboration. 2024. URL: https://www.researchgate.net/publication/385429069_The_Path_of_China_Africa_Higher_Education_Cooperation_in_Training_Talents_for_Africa.

20. Tarrosy I., Voros Z. China's Stadium Diplomacy in Africa, Pt. 1: The Talanta Sports Stadium in Kenya. *The Diplomat – Asia-Pacific Current Affairs Magazine*. 2025. URL: <https://thediplomat.com/2025/01/chinas-stadium-diplomacy-in-africa-pt-1-the-talanta-sports-stadium-in-nairobi/>

21. U.S. Strategy to Prevent Conflict and Promote Stability. *U.S. Department of State*. URL: <https://2021-2025.state.gov/stability-strategy/>

22. Visser R., Cezne E. Racializing China–Africa Relations: A Test to the Sino-African Friendship. *SageJournal*. 2023. Vol. 60, no. 1. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/00219096231168062>

Джерела

23. Китай поглинає Африку – цикл матеріалів. *Strategic Group Sofia*. URL: <https://sg-sofia.com.ua/kitaj-poglinaje-afriku-zikl-materialiv>
24. М'яка сила як інструмент зовнішньої політики Китаю. *Аналітичний центр ADASTRA*. URL: <https://adastra.org.ua/blog/myaka-sila-yak-instrument-zovnishnoyi-politiki-kitayu>
25. Офіційний сайт Інституту Конфуція. URL: <https://ci.cn/en/qgwl?labelId=C-Africa>
26. Учасники проектів Вікімедіа. Субрегіони Африки (ООН) – Вікіпедія. *Вікіпедія*. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Субрегіони_Африки_\(ООН\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Субрегіони_Африки_(ООН))
27. About Us – LekkiPort. *LekkiPort*. URL: <https://lekkiport.com/about-us/>
28. Addressing the Collective Challenges of our Time: Implementing the U.S. Strategy to Prevent Conflict and Promote Stability. 1 of April 2022. The White House. URL: <https://bidenwhitehouse.archives.gov/briefing-room/statements-releases/2022/04/01/addressing-the-collective-challenges-of-our-time-implementing-the-u-s-strategy-to-prevent-conflict-and-promote-stability/>
29. Africa: US announces renewed Prosper Africa trade initiative. Baker McKenzie InsightPlus. 06 of October 2021. URL: <https://insightplus.bakermckenzie.com/bm/international-commercial-trade/africa-us-announces-renewed-prosper-africa-trade-initiative>
30. Agenda 2063: The Africa We Want. | African Union. *Home | African Union*. URL: <https://au.int/en/agenda2063/overview>
31. Brandirectory. Brand Values, Profiles Camp; Global Rankings | Brandirectory. URL: <https://brandirectory.com/softpower/>
32. Bridging Perceptions: China in Mozambique - *MacroPolo*. *MacroPolo*. URL: <https://archivemacropolo.org/analysis/china-mozambique-elite-perceptions/?rp=e>

33. China and Africa in the New Era: A Partnership of Equals_Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. URL: https://www.mfa.gov.cn/eng/zy/gb/202405/t20240531_11367447.html
34. China flexes its media muscle in Africa – encouraging positive headlines as part of a soft power agenda. The Conversation. URL: <https://theconversation.com/china-flexes-its-media-muscle-in-africa-encouraging-positive-headlines-as-part-of-a-soft-power-agenda-245804>
35. China has built 100 seaports in Africa – ambassador. Hellenic Shipping News, November 11, 2022. URL: <https://www.hellenicshippingnews.com/china-has-built-100-seaports-in-africa-ambassador/>
36. China's Approach to Development in Africa: A Case Study of Kenya's Standard Gauge Railway. Council on Foreign Relations. URL: <https://www.cfr.org/blog/chinas-approach-development-africa-case-study-kenyas-standard-gauge-railway>
37. China's mercenaries in Africa: A Growing Threat or a Strategic Partner? *Military Africa*. 1 of December 2023. URL: <https://www.military.africa/2023/12/chinas-mercenaries-in-africa-a-growing-threat-or-a-strategic-partner/>
38. China-Africa Relations. Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. URL: https://www.mfa.gov.cn/eng/zy/wjls/3604_665547/202405/t20240531_11367591.html
39. China's Debt Trap in Africa: A Comprehensive Analysis - The Geopolitics. *The Geopolitics*. URL: <https://thegeopolitics.com/chinas-debt-trap-in-africa-a-comprehensive-analysis/>
40. Chinese in Africa: A complex relationship fraught with tension. EL PAÍS English. URL: <https://english.elpais.com/international/2023-09-02/chinese-in-africa-a-complex-relationship-fraught-with-tension.html>
41. Chinese Security Companies Expand Without Oversight. *ADF*. 22 of April

2025. URL: <https://adf-magazine.com/2025/04/chinese-security-companies-expand-without-oversight/>

42. Communist Party of China joins Liberation Movements Summit in South Africa - Friends of Socialist China. *Friends of Socialist China*. URL: <https://socialistchina.org/2025/08/01/communist-party-of-china-joins-liberation-movements-summit-in-south-africa/>

43. Confucius Institutes and the Spread of Mandarin Chinese in Africa. *Global China pulse*. February 24, 2025. URL: <https://globalchinapulse.net/confucius-institutes-and-the-spread-of-mandarin-chinese-in-africa/>

44. Confucius institutes grow knowledge of China. China Daily. URL: <https://global.chinadaily.com.cn/a/202311/15/WS65548c48a31090682a5ee544.htm> 45. Cooperation spans various key sectors from agriculture to green energy: envoy. *Global Times*. October 11, 2024. URL: <https://www.globaltimes.cn/page/202410/1321056.shtml>

46. Countries of the Belt and Road Initiative (BRI). The Green Finance & Development Center (GFDC). URL: <https://greenfdc.org/countries-of-the-belt-and-road-initiative-bri/>

47. Data: China-Africa Trade – China Africa Research Initiative. *China Africa Research Initiative*. URL: <https://www.sais-cari.org/data-china-africa-trade> 48. Debt diplomacy. *Diplo*. URL: [https://www.diplomacy.edu/topics/debt diplomacy/](https://www.diplomacy.edu/topics/debt%20diplomacy/)

49. EU-Africa: Global Gateway Investment Package. International Partnerships. URL: https://international-partnerships.ec.europa.eu/policies/global-gateway/initiatives-sub-saharan-africa/eu-africa-global-gateway-investment-package_en

50. Fathia Olasupo. Top 10 African Countries with the Largest Asian populations. *The African Exponent*. 12 of June 2025. URL: <https://www.africanexponent.com/top-10-african-countries-with-the-largest-asian-populations/>